

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. X. De persona Spiritûs sancti,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

hæc verba protulit: *Hoc est corpus meum: ore suo, A* veluti apis argumentosa, inter horum verborum flosculos, Christum legit, & fructus ventris virginæ, fit partus laborum ipsius. Idem in aliis Sacramentis contingit: *Accedit enim* (inquit Augustinus) *verbum ad elementum, & fit sacramentum.* Unde B. Jacobus fideles hortatur, hoc verbum, veluti aliquod germen cœleste, in corde suscipere: *Suscipite*, inquit, *verbum ipsum quod potest salutare animas vestras.* Exemplum ex agricultura sumptum est. Sicut enim hortulani arboribus sylvestribus nobilioris ligni turculos & germina inserunt, ut præstantiores fructus ferant: ita similiter Deus verbum suum, tanquam cœleste aliquod germen, in corde peccatoris inserit; ut fructus cœlestes & divinos, id est opera supernaturalia, & vitæ æternæ meritoria, possit producere.

224. Præterea divinum illud Verbum, non solum est fecundum, sed etiam saluterum, ac sanans omnes animi languores & infirmitates, juxta illud Prophetæ: *Misi verbum suum, & sanavit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.* Apertim noverat miram hanc divini Verbi virtutem Centurio, qui sic Christum affectus est: *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Cujus fidem summopere extollens Chrysologus, ait: *Verbum à Verbo petitur, quia credidit in Verbo omnes manere virtutes.* Et addit: *Verbum tuum Domine sanitas est. Verbum tuum vita est, Verbum tuum ubi accesserit, inde confestim fugit dolor, infirmitas mox recedit.*

225. Denique Verbum divinum non solum est lucens, sed etiam ardens; nec defert tantum splendorem & lucem, sed divinum etiam spirat ac inspirat ardorem. Nam, ut inquit S. Thomas infra quæst. 43. art. 5. ad 2. *Filius est Verbum, non qualecumque, sed spirans amorem.* Spirat enim amorem in corde Patris, producendo cum illo Spiritum Sanctum. Spirat dilectionem in sinu matris, in quo divini amoris incendia copiosè effudit. Spirat etiam amorem in cordibus fidelium: nam ipse ait: *Ignem veni mittere in terras, & quid volo, nisi ut ardeat?* Unde duo Discipuli in Castello Emaus, hoc divino igne accensi, dicebant ad invicem: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?*

* *

* *

DISPUTATIO X.

De Persona Spiritus Sancti.

Ad quæstionem 36. & duas sequentes.

Ergo jam ad nomen boni nostra veniat oratio: inquit Dionysius cap. 4. de div. Nominibus. Loquamur ergo de Spiritu Sancto, cujus essentia bonitas, cujus affectus amor, & cui nomen charitas & dilectio. Verum sicut nemo scit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis qui in ipso est: sic ea quæ sunt Dei, vel Spiritus Dei, nemo cognovit nisi Spiritus Dei. Spiritus quippe Sanctus (inquit Augustinus) potest esse sine nobis, illam etiam ut sit in nobis: sed videri & sciri, quem admodum videndus & sciendus est, non potest à nobis, si non sit in nobis. Veni ergo Spiritus alme (prolequitur idem S. Doctor) veni divini amor Numinis, Patri omnipotentis, potens Paraclete, marientium consolator, corda meæ penetratio potenti illabere virtute, & renebrosa quæ mentis meæ, coruscis luminis fulgore, pius habitator letifica. Veni fortitudo fragilium, humilium Dolor, superborum destructor. Veni Sancte Spiritus, & emittite cœlitus lucis tuæ radium, quo purgata ingenioli mei acies, Divinitatis tuæ arcana valeat penetrare.

ARTICULUS I.

Utrum si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, distingueretur ab illo?

Titulus unum supponit, & aliud inquit. Supponit Spiritum Sanctum à Filio procedere, & inquit an distingueretur ab illo, si ab eo non procederet? Licet autem primum sit certum de fide, & à pluribus Conciliis definitum: quia tamen pertinaciter negatur à Græcis schismaticis, contententibus Spiritum Sanctum à solo Patre procedere: idcirco antequam aliud punctum, in quo inter Scholæ angelicæ & subtilis Discipulos celeberris est controversia, aggrediamur operæ pretium videtur, Græcorum errorem refellere, & Ecclesiæ definitionem, Scripturarum, & SS. Patrum testimoniis, necnon aliquibus rationibus & congruentiis, firmare & roborare.

E

§. I.

Græcorum Error, circa processionem Spiritus Sancti, testimoniis Scripturæ, & SS. Patrum refellitur.

Post hæresim Macedonii, qui Spiritus Sancti divinitatem negavit, novus Græcorum error circa illius processionem pullulare cepit. Theodoretus enim D. Cyrillo in contradictione noni anathematismi objecit, quod Spiritus Sanctus non procedit à Filio, quia id Scriptura non dicit, sed solum à Patre, cum id Scriptura testatur. Qui error, quamvis aliquo tempore loquutus manserit, postea tamen à Theophrasto rursus

hoc excitatus est. Ille enim super cap. 3. Joann. A
ad illa verba: Non enim ad mensuram dat Deus Spi-
ritum: docuit Spiritum Sanctum vocari Spi-
ritum Filii, non quod ab illo procedat, sed quia per
Filium hominibus datur. Quem errorem postea
alii Græci tantâ pertinaciâ amplexi sunt, ut à
communione Ecclesiæ Latinæ tempore Leonis
IX. sub annum 1072. infeliciter recesserint.

Catholica veritas, quæ asserit Spiritum San-
ctum à Patre, Filioque procedere, in variis Con-
ciliis definita est. Primò in Concilio Barenfi, apud
Barium in Apulia coacto, ab Urbano II. cir-
ca annum 1077. quo tempore maximè fervebat
Græcorum Schisma: in quo Concilio S. Ansel-
mus omnino convicit Græcos. Secundò in La-
teranensi sub Innocentio III. Deinde in Lugdu-
nensi sub Gregorio X. Et tandem in Florenti-
no sub Eugenio IV. ubi hæc res summâ diligen-
tiâ pertractata est, & consentientibus etiam Græ-
corum præcipuis, ac præsentè Orientis Impera-
toris, Spiritum Sanctum à Patre Filioque proce-
dere definitum fuit, & in litteris sanctæ unionis
insertum. Ibidem etiam Ioh. Andreas Doctor
Latinus adduxit vetustissimum codicem Græ-
corum, Synodi 7. generalis, in cuius actione 7.
legitur de Spiritu Sancto: *Qui à Patre Filioque pro-
cedit.* Unde creditur alios codices Græcos, in
quibus non habetur illa particula, *Filioque*, fuisse
à Græcis schismaticis corruptos.

Præter Conciliorum definitiones, in ejusdem
veritatis confirmationem plura Scripturæ testi-
monia adduci possunt. Primi generis sunt ea, in
quibus Spiritus Sanctus dicitur esse Spiritus Filii
Dei: ad Rom. 8. ad Galat. 4. & ab illo mitti, Joann.
14. Non potest enim dici aliquis alterius esse, ni-
sive in illum auctoritatem habeat; cùmque au-
thoritas inter personas divinas nequeat effecti-
vo dominii ac servitutis, debet esse auctoritas o-
mnis. Unde quemadmodum Filium esse Patris,
denotat Filium habere originem à Patre, ita Spi-
ritum Sanctum esse Filii, significat ipsum à Filio
procedere. Item, ut egregiè discurret D. Tho-
mas 4. contra Gent. cap. 24. Mittens aliquam au-
thoritatem habet in missum: Oportet igitur,
quod Filius mittens Spiritum sanctum habeat a-
liquam auctoritatem in illum: sed non dominii
vel majoritatis, ut patet: Ergo originis.

Si quis autem dicat, quod etiam Filius à Spi-
ritu sancto mittitur, juxta illud Isaïæ 61. Spiritus
Domini super me, et angelus aere vespertinus misit me:
Considerandum est (inquit angelicus Doctor) quod
Filius à Spiritu Sancto mittitur, secundum naturam
assumptam: Spiritus autem non assumpsit naturam cre-
aturæ, ut secundum eam possit dici missus à Filio. Un-
de si à Filio mittitur, secundum naturam divinam
ab eo mittitur, & consequenter ab eo procedit.

Secundi generis testimonia ea sunt, in quibus
Spiritus sanctus dicitur à Filio accipere, Joann.
16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annun-
tiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt:
propterea dixi, quia de meo accipiet. Ex quibus ver-
bis duplex argumentum conficitur. Primum est;
Spiritus sanctus accipit à Filio scientiam, ut in-
terpretatur Augustinus, Cyrillus, & Chryso-
stomus ad illum locum: Ergo de illo accipit substan-
tiam & essentiam, & consequenter ab illo pro-
cedit. Secundum est: Omnia quæ habet Pater
sunt Filii, præter id in quo relativè opponuntur,
ut verba tradita testantur: Atqui spiritio activa
convenit Patri; Ergo pariter debet convenire

Filiis; & per consequens Spiritus sanctus ab utro-
que procedere.

Confirmatur: Christus ipse in præallegatis ver-
bis hanc facit consequentiam: Omnia quæ habet
Pater mea sunt: Sed Spiritus Sanctus accipit à Patre:
Ergo de meo accipiet. Ergo similiter bonitas hujus
consequentia concedi debet: Omnia quæ habet Pa-
ter sunt Filii: Sed Pater habet, ut ab illo procedat Spi-
ritus Sanctus: Ergo id etiam habet Filius, & conse-
quenter Spiritus sanctus procedit ab illo.

Neque valet responsio Græcorum, dicentium
Spiritum sanctum accipere de eo quod Filius di-
cit esse suum: quia accipit de thesauro sapientiæ
Patris, qui etiam thesaurus est Filii, non Filio dan-
te, sed duntaxat Patre.

Non valet, inquam, hoc effugium: nam si va-
leret, posset pariter dicere Spiritus sanctus de Fi-
lio, ille de meo accipiet: Consequens est falsum, fru-
stra enim hoc sibi Filii tribueret ut speciale; Er-
go &c. Sequela est manifesta: nam quia essentia
Patris pertinet etiam ad Spiritum sanctum, Fili-
us accipit de aliquo quod pertinet ad Spiritum
sanctum, dum accipit essentiam à Patre; Ergo si
eo solum titulo Spiritus sanctus dicitur à Filio ac-
cipere, quia accipit essentiam & scientiam à Pa-
tre, quæ sunt etiam Filii, solo Patre illum dante,
& non Filio; poterit similiter dici, Filium à Spi-
ritu sancto scientiam & naturam accipere.

Testimonia tertiæ classis ea sunt, in quibus
Christus dicitur insufflasse in Discipulos, dicen-
do illis: Accipite Spiritum Sanctum, Joann. 20. hoc
enim denotat quod ipse spirat & insufflat hunc
divinum amorem. Ita Augustinus lib. 15. de Tri-
nit. cap. 26. Cùm resurrexisset à mortuis (inquit)
& apparuisset Discipulis suis, insufflavit, & ait: Acci-
pite Spiritum Sanctum, ut etiam de se procedere osten-
deret. Illi concinit Bernardus serm. 8. in Cant.
his verbis: Insufflavit & dixit: Accipite Spiritum
sanctum. Osculum profectus fuit. Quid corporeus ille
flatus? Non, sed invisibilis Spiritus; qui propterea in il-
lo Domini conslatu datus est, ut per hoc intelligeretur,
& ab ipso pariter, tanquam à Patre procedere, tan-
quam verè osculum, quod osculanti osculatoque com-
mune est. Unde etiam Ps. 32. Spiritus sanctus di-
citur oris Dei spirare, id est Verbi divini, quod os
est Patris, ut ait Ambrosius.

His locis novi testamenti addi possunt hæc ver-
ba Psalmi 109. quæ Pater dicit ad Filium: Tecum
principium in die virtutis tuæ, in splendoribus Sancto-
rum ex utero ante luciferum genui te. Illis enim Pa-
ter æternus apertè declarat, se esse cum Filio
principium in die æternitatis, in quo in splendo-
ribus sanctorum (id est in lumine suæ infinitæ sa-
pientiæ) ipsum generat: sed non potest in die æ-
ternitatis esse principium nisi Spiritus sancti,
cùm creaturæ ab æterno à Deo non processerint;
Ergo ab æterno Spiritus sanctus à Patre, Filio-
que procedit. Unde dies ille æternitatis voca-
tur dies virtutis Filii Dei: quia nec in creatione,
nec in redemptione, nec in aliis operibus ad ex-
tra, ita relucet infinita ejus virtus & potentia,
sicut in productione Spiritus sancti. Quod de-
clarat Lippomanus ex illo Exodi 28. ubi Deus
ait Moyli: Laninam facies de auro purissimo, in qua
sculpes opere cælatoris Sanctum Dominum, id est no-
men Dei Tetragrammaton, quod significat prin-
cipium. Hoc enim portat in fronte lumus sa-
cerdos: quia hæc est magna gloria Pontifi-
cis nostri Jesu Christi, esse in die æternitatis
(in quo à Patre in splendoribus sanctorum

generatur) una cum illo principium personæ di-
vinae, scilicet Spiritus Sancti.

10. Accedit etiam unanimes ferè Patrum consen-
sus, ante ortum schismae Græcorum, qui æquiva-
let traditioni Ecclesiasticæ, & Apostolicæ. Primo
loco sese offert S. Martialis Galliarum Aposto-
lus, & unus ex primis D. Petri Discipulis, qui in
Epistola quam scripsit ad Burdigalenses cap. 10.
Spiritus Sanctum à Patre Filioque procedere
apertissimè docet, his verbis: *Verbum in quod cre-
didistis, Filius est unigenitus ante omnem substantiam:
Spiritus verò non est genitus, sicut Verbum, quia & Spi-
ritus Sanctus in divina aequalitate gloriosus, processit
inseparabiliter ab eo qui genuit, & ab eo quoque qui geni-
tus est.*

11. Idem docent alii Patres, non solum Latini, sed
etiam Græci: ut Athanasius in Symbolo fidei, ubi
sic habetur: *Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non fa-
ctus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Basiliius
lib. 2. contra Eunomium. Chrysostomus homil.
de Expositione Symboli, ubi loquens de Spiritu
Sancto, ait: *Iste est Spiritus procedens de Patre &
Filio, qui dividit dona, prout vult.* Didymus lib. de
Spiritu Sancto, ubi exponens illud Christi Joann.
16. *Non enim loquetur à semetipso, subdit: Hoc est
sine me, & sine meo & Patris arbitrio, quia ex Patre
& ex me est: hoc enim quod subsistit & loquitur, à Pa-
tre & à me illi est.* Cyrillus denique Alexandrinus,
qui expressè in hoc puncto restitit Theodoro, in
defensione noni anathematismi. Qui plura cu-
pit, legat D. Thomam opusc. 1. quod contra erro-
res Græcorum de mandato Urbani IV. compo-
suit, ubi cap. 32. & sequentibus, plura SS. Pa-
trum adducit testimonia.

12. Præcipuè notandum est illud Nazianzeni orat.
5. de Theologia, ubi divinam Trinitatem comparat
tribus primis personis generis humani: scilicet
Patrem, Adæ, quia Pater à nulla persona, ut A-
dam à nullo homine, est ortus: Filium verò Evæ,
quia Eva ex Adami substantia processit, ut Filius
à solo Patre: Spiritum Sanctum Seth, quia ab
Adamo & Eva ortus est, ut Spiritus Sanctus à Pa-
tre & Filio procedit.

13. Non est etiam omittendum illud Athanasii
serm. 4. ubi comparat Patrem Soli, Filium luci
seu splendori, & Spiritum Sanctum ardori seu cal-
lori; & docet quòd sicut à Sole procedit lux, &
à Sole & luce calor, ita & à Patre Verbum gene-
ratur, & à Patre Filioque Spiritus Sanctus produ-
citur. Quam veritatem, licet absolutissimam,
Mercurius Trisgemistus subodoratus erat, vel in
sacris Scripturis legerat, dum in Pyandro cap. 8.
hæc scripsit: *Mens autem Deus, utriusque sexus si-
cunditate plenissimus, vita & lux, cum Verbo suo men-
tem alteram opificem peperit, quæ quidem ignis, atque
Spiritus numen.*

14. Contra tam clara & aperta Scripturæ & Pa-
trum testimonia, nihil habent Græci Schismatici
quo se tueantur, præter animi pertinaciam, ob
quam sub misera Mahometanorum servitute gemunt,
Constantinopoli à Turcis captâ, ipsâ die
Pentecostes, Spiritui Sancto consecratâ: ut veri-
ficetur illud quod Christus dixit Matth. 12. *Qui
blasphemiam dixerit in Spiritum Sanctum, non
remittetur ei, neque in eo sæculo,
neque in futuro.*

* * *

§. II.

*Eadem Veritas rationibus theologicis
suadetur.*

PRæter Scripturæ & Patrum testimonia, quæ-
dam rationes theologice in ejusdem veritatis
confirmationem adduci possunt. Illas reducit D.
Thomas hic art. 2. ad tres.

Prima & præcipua est: Si Spiritus Sanctus non
procederet à Filio, non distingueretur ab illo: cum
omnis distinctio realis in personis divinis ex op-
positione relativa oriatur, & oppositio relativa
fundetur in processione unius personæ ab alia.
De quo fusè dicemus s. sequenti.

Secunda est: Illud quod procedit per modum
amoris, debet necessariò procedere à Verbo, quòd
quòd nihil amari possit, nisi quod verbo conce-
ditur: Sed Spiritus Sanctus procedit ut amor.
Ergo à Verbo procedit. Unde idem S. Doctor
infra quæst. 43. art. 5. ad 2. *Filius est Verbum, non
qualecunque, sed spiritans amorem.*

Dices: Falsum est quòd amor procedat à ver-
bo. Primum quia licet amor dependeat ab apprehensione
& actu intellectus (nihil enim voluitur
quin præcognitum) non tamen à verbo; ut patet
in visione beatifica, à qua oritur amor perfectis-
simus, & tamen per illam nullo modo producit
verbum, ut in Tractatu de Visione beatifica
ostensum est. Secundò, quia amor non dependet
à cognitione, sed à re cognita & apprehensa: Ap-
prehensio verò solum se habet ut conditio, &
non ut aliquid influens in amorem. Tertio, quia
intellectio essentialis, & verbum communiter dic-
tum, sufficientissimè representant bonitatem
divinam voluntati, ut amor ex illa procedat. Do-
nique, quia cognitio & verbum effectivè non
concurrunt ad actum amoris, sed finaliter tantum
& objectivè: quod non sufficit ad probandum
intentum, cum solum quæstio sit, an Spiritus San-
ctus activè procedat à Verbo.

Hæc tamen frivola sunt, & vim rationis D.
Thomæ non infringunt. Non primum quidem
quia licet in visione beatifica nullum deus ver-
bum creatum, essentia tamen divina generans vi-
ces verbi, concurrat ad amorem beatificum. Nec
secundum: eò quòd in Deo verbum, cognitio,
& res apprehensa, sint unum & idem; & sic in
Divinis verum est quòd amor est à conceptu &
verbo mentis. Nec etiam tertium: quia in Divi-
nis datur amor essentialis, & amor notionalis.
Ergo sicut verbum essentialiter & communiter
dictum influit in amorem essentialem, ita ver-
bum notionale, quod est verbum propriè dic-
tum, in amorem notionalem influit. Denique
nec ultimum: quia valde probabile est, amorem
non solum finaliter & objectivè, sed etiam ef-
fectivè à conceptione mentis, sive ab objecto
ut intellecto procedere, ut fusè & acutè probat
Cajetanus infra quæst. 90. art. 2. Vis præcipua
probationis in eo consistit, quòd in actu vo-
luntatis duo sunt consideranda, scilicet exerci-
tium, & specificatio; quamvis autem voluntas
ex se sic sufficienter in actu, quoad exercitium
sui actus, quia ipsa est primum movens quoad
exercitium, non est tamen sufficienter ex se in
actu quoad specificacionem sui actus, aliis
omnes actus ipsius essent ejusdem speciei, sicut
ipsa unius est naturæ: eo proportionali modo
quo omnes actus caloris sunt ejusdem speciei,
quia

quæ calor ex se est determinatus quoad specificationem suæ actionis. Oportet igitur quod de-
clarat aliud principium, quod cum ipsa voluntate
concedit specificationem actus: hoc autem non po-
test esse aliud quam ipsum obiectum, ut actu in-
tellectum, siue ut existens in intellectu in ratione
terminat in intellectu: Ergo illud activè ad spe-
cificationem actuum voluntatis concurrir.

Præterea, dato quod hæc sententia Cajetani
minus probabilis sit, ac altera quæ docet obje-
ctum cognitum finaliter tantum & objectivè ad
specificationem actuum voluntatis concurrere,
de quo in Tractatu de actibus humanis: temper
tametsi vis rationis D. Thomæ, nam semel
habito, quod de ratione amoris in communi, a-
nalogicè sumpti, sic procedere à verbo, ex diver-
sa deinde conditione verbi creati & increati, de-
bet inferri, quod creatum finaliter, increatum ve-
ro activè, etiam per modum principii, ad amo-
rem concurrat: eò quod Verbum increatum pro-
cedat ut persona subsistens in natura divina; &
consequenter ut habens voluntatem divinam,
quæ elicitive & activè spiratur amor.

Tertia ratio: Licet plura, materialiter & solo
numero distincta, possint absque ullo ordine in-
ter se ab uno & eodem procedere: quo pacto
plures cultelli materialiter distincti procedunt ab
eodem artifice absque ullo ordine, & similiter ab
intellectu Angeli plures intellectiones solo nu-
mero distinctæ: ea tamen quæ procedunt ab eo-
dem principio, tanquam formaliter & specie ab
illo distincta, semper ab illo procedunt, cum ali-
quo ordine originis aut causalitatis, vel saltem
cum ordine excessus secundum perfectionem.
Quo pacto plures substantiæ immateriales, to-
tusque cumulus specierum universi, procedunt à
Deo: ex quo ordine perfectionis oritur etiam or-
do localis in cælis & elementis, ut quæ suprema
sunt in gradu perfectionis, sicut etiam suprema lo-
co. Et similiter in Angelis idem ordo servatus est
à Deo in donis gratiæ, qui est in eorum naturali
perfectione. Cum ergo Filius & Spiritus Sanctus
procedentes ab uno & eodem Patre, distinguantur
formaliter & specie, aut quasi specie, cum ali-
quo ordine ab illo debent procedere; & cum in
Divinitis non possit esse alius ordo, quam originis,
suspense ut vel Filius procedat à Spiritu Sancto,
vel e contra Spiritus Sanctus à Filio: unde cum
Adversarii primum non admittant, necesse est ut
suscipiantur secundum.

§. III.

Convolvuntur præcipua fundamenta Græcorum.

Fundamenta Græcorum Schismaticorum le-
vissima sunt, & ad via præcipua capita redu-
cuntur. Primum est, quia Christus in Evangelio,
de principio Spiritus Sancti loquens, solum Pa-
trem nominat, dicens: Spiritus qui à Patre proce-
dit. Secundum, quia in Symbolo Concilii Nicæ-
ni, in quo fides universalis Ecclesiæ exposita est,
Spiritus Sanctus solum à Patre procedere dicitur.
Sic enim in illo habetur: Credo in Spiritum San-
ctum Dominum, & vivificantem, ex Patre proceden-
tem, cum Patre & Filio coactorandum. Et in fine ha-
pæ Symboli subiungitur: Qui aliter docuerit, vel
aliter prædicaverit, anathema sit. Adhuc quod Leo
III. Romæ prædictum Symbolum, transcriptum

A in tabula argentea, post altare B. Pauli posita, po-
steris reliquit (pro amore, ut ipse ait, & cautela
fidei orthodoxæ) in qua tabula, particula illa Fi-
lioque non legitur.

Subiungunt Damasceni locum lib. 1. fidei cap. 7.
& 8. ubi ait: Spiritus Sanctus à Patre procedit, & in
Filio quiescit. Et paulò infra: Spiritum Sanctum di-
cimus ex Patre, ex Filio non dicimus. Et alibi: Spi-
ritus Sanctus ex Patre quidem est, non autem ex Filio, sed
Spiritus oris Dei.

Hæc tamen, ut dixi, frivola sunt. Ad primum
enim respondetur, Christum, dum de processio-
ne Spiritus Sancti in Evangelio loquitur, ideo so-
lum Patrem nominare, quia ad illum solet refer-
re totum quod sui est, eò quod totum ab illo ha-
beat. Unde Joann. 7. dicebat: Mea doctrina non est
mea, sed ejus qui misit me. Quæ verba expendens
Augustinus Tract. 29. in Joann. hunc modum
loquendi Christi admiratur, & subdit: Si non tua,
quomodo tua? si tua, quomodo non tua? Tu enim dicis
utrumque, & mea doctrina, & non mea. Cui quæsti-
oni sic respondet: Quæ est doctrina Patris, nisi Verbum
Patris? Ipse ergo Christus doctrina Patris, si Verbum Pa-
tris, sed quia verbum non potest esse nullius, sed alicu-
jus, & suam doctrinam dixit seipsum, & non suam, quia
Patris est Verbum. Quid enim tui, quam tu? Et
quid non tam tuum, quam tu, si alicujus es quod es?

Ad secundum dicendum cum D. Thoma hie
art. 2. ad 2. quod quia tempore Concilii Nicæni
nondum exortus fuerat error dicentium Spi-
ritum Sanctum non procedere à Filio, non fuit ne-
cessarium ut explicitè poneretur in ejus Symbo-
lo, quod Spiritus Sanctus à Filio procederet: con-
tinebatur enim implicite in hoc quod dicebatur
procedere à Patre. Nam (ut supra dicebamus)
omnia quæ habet Pater sunt Filii, exceptis his in
quibus relative opponuntur: in spiratione au-
tem Filius Patri relative non opponitur. Unde
quando in aliis Conciliis, Nicæno posterioribus,
hæc particula, Filioque, Symbolo addita
fuit, non tam fuit additio, quam veritatis in
Symbolo Nicæno implicite contentæ, major ex-
pressio seu explicatio.

Ad verba Damasceni respondet idem S. Do-
ctor ibidem in responsione ad 3. Plures ex Græcis
in hoc fuisse secutos Theodoricum Nestorianum (Theo-
doretum legendum putat) inter quos fuit etiam
Damascenus. Vel dici potest, Damascenum solum
velle, Filium, non habere quod producat Spi-
ritum Sanctum, eo modo quo Pater illud habet:
nam Pater illud habet à se, Filius verò à Patre, à
quo per æternam generationem virtutem spirati-
vam accepit. In quo etiam sensu Augustinus 15.
de Trinit. cap. 17. dicit Spiritum Sanctum prin-
cipaliter à Patre procedere. Ideo (inquit) addidi
principaliter, quia & de Filio Spiritus Sanctus proce-
dere reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit, non jam
exsistenti, & nondum habenti, sed quidquid Unigenito
Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo enim genuit, ut
etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus
Sanctus, Spiritus esset amborum.

§. IV.

Alia Difficultas resolvitur.

Supposita veritate fidei, quæ docet Spiritum
sanctum non solum à Patre, sed etiam à Fi-
lio procedere, inquirunt Theologi, an si à Filio
non procederet, distingueretur ab illo? Quæ
sup-

suppositio licet sit impossibilis, non est tamen inutilis. Sicut enim utiliter in scholis hæc quaestiones agitantur: An si Deus non esset immutabilis, esset æternus? An si in Deo relationes non essent, manerent personæ distinctæ? An si homo non esset risibilis, esset distinctus ab equo? Prima ad investigandum, an immutabilitas sit ratio æternitatis; Secunda, ad intelligendam rationem formalem constitutivam & distinctivam personarum. Tertia, ad dignoscendum quæ sit formalis ratio constituens hominem, & ipsum ab equo distinguens. Tametsi omnes ista suppositiones sint impossibiles. Ita pariter, quamvis suppositio à nobis facta impossibilis sit: quia tamen conducit ad intelligendam rationem formalem distinctivam Filii à Spiritu Sancto, & ad refellendum Græcorum Schismaticorum errorem, otiosa & inutilis censei non debet.

Dico igitur: Si Spiritus Sanctus à Filio non procederet, ab illo non distingueretur realiter. Ita D. Thomas *hic* art. 2. & omnes Thomistæ, contra Scorum, ejusque Discipulos in 1. *dist.* 11. *quest.* 2.

26. Probatur primò ex Concilio Toletano 16. in confessione fidei, ubi de Spiritu Sancto dicitur: *Qui in sancta prænotatur Trinitate tertia persona esse, pro eo quod à Patre Filioque condonatur: Ergo si non esset donum procedens à Patre & Filio, non esset tertia persona ab illis distincta.*

27. Probatur secundo conclusio ratione fundamentali. In divinis omnia sunt unum, ubi relationis oppositio non ob viat: At in hypothesi quòd Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non daretur inter illos relationis oppositio: Ergo nec realis inter utrumque distinctio. Minor patet: nam omnis oppositio relativa in divinis in origine & processione unitus personæ ab alia fundatur. Major verò probatur primò ex Concilio Toletano 2. in professione fidei, ubi de personis divinis loquens, sic ait: *Ita solum numerum insinuat, quòd ad invicem sunt.*

Secundo ex Florentino sess. 18. ubi Joannes Theologus, ad disputandum contra Græcos ex Ordine Prædicatorum assumptus, sic ait: *Sola relatio apud omnes tam Græcos quam Latinos Doctores, divinæ processione personarum multiplicat: cui etiam duo illa à quo & ad quod conveniunt.*

Tertiò ex Dionysio cap. 2. de divin. Nomin. ubi ait, *benignissimas personarum discretionem esse Deitatis processus.*

Quartò ex Boëtio libro de Trinitate circa finem, asserente quòd sola relatio in divinis Trinitatem multiplicat.

Quintò ex Anselmo libro de Process. Spiritus Sancti cap. 2. propè principium, ubi docet quòd Pater & Filius in omnibus unum sunt, nisi in his in quibus inter eos distinguit relationis oppositio.

Sextò probatur eadem Major ratione: Cum enim in omnibus perfectionibus absolutis sit inter personas divinas unitas perfectissima, in relationibus autem realis inter illas inveniatur distinctio, argumentum evidens est, solam relationis oppositionem causam esse realis distinctionis inter illas.

28. Responsentaliqui, hanc rationem, & præallegata testimonia, solum probare distinctionem, quæ de facto inter personas divinas reperitur, ex relativa oppositione procedere, non verò quòd ex hypothesi quòd Spiritus Sanctus à Filio non

A procederet, non posset absque oppositione relativa realis inter illos salvari distinctio.

Sed hæc responsio frivola est: Nam in divinis quidquid est possibile, de facto est; & quidquid de facto non est, omnino impossibile est: Ergo si de facto non datur distinctio in personis divinis, nisi ratione oppositionis relativæ, fundatæ in origine, omnino impossibile est divinas personas aliter inter se distingui, quam oppositione relativâ, fundatâ in origine; & consequenter quavis suppositio tollens inter Filium & Spiritum Sanctum relativam oppositionem in origine fundatam, tollit etiam realem utriusque distinctionem. Sicut quia rationalitas est formalis ratio distinguendi hominem à bruto, quæcumque hypothesi, auferens rationalitatem ab homine, tollit distinctionem eam à bruto.

B Respondent secundò Scotistæ, non esse eadem oppositionem relationis, & oppositionem relativam; gaudet enim relatio duplici oppositione unâ relativâ, & alterâ disparatâ. Quando ergo communiter Patres & Theologi affirmant, solam oppositionem relationis esse rationem distinctionis realis inter divinas personas, hoc non est intelligendum de oppositione relationis tantum relativâ, sed vel de relativâ, vel de disparatâ: in casu autem quaestionis haberet Spiritus Sanctus oppositionem relationis disparatam cum Filio, etsi non relativam, ac promde posset realiter ab eo distingui.

C Hæc responsio & doctrina præcipuum est Advertiseriorum fundamentum, & ferè unicum punctum, ad quod reducitur celebris hæc inter Angelici & subtilis Doctoris Discipulos controversia. Unde contra illam multipliciter arguitur.

Primò: Aliqua esse ad invicem, non verificatur propriè, nisi relativè se habeant: Ergo personas divinas distingui per hoc quòd ad invicem sint, non salvatur cum proprietate, nisi distinctio ab oppositione relativâ proveniat: Sed Concilium Toletanum verbis allegatis docet personas divinas inter se distingui, per hoc quòd ad invicem sunt: Ergo intendit illas oppositione relativâ, non verò disparatâ, inter se distingui. Unde ibidem explicans qualiter personæ divinæ ad invicem sunt, hæc subiungit: *Quod ergo Pater, non ad se, sed ad Filium est, & quod Filius est, non ad se, sed ad Patrem est. Similiter Spiritus Sanctus non ad se, sed ad Patrem & Filium relatione refertur.*

D Secundò, Joannes Theologus in Concilio Florentino ait, quòd sola relatio divinæ processione personarum multiplicat, & quòd nulla alia ratio distinctionis & discriminis est in personis divinis, nisi per hoc quòd una per ona est ab altera: At hoc esset falsum, si personæ divinæ non solum oppositione relativâ, sed etiam disparatâ posset ab invicem distingui; nam ut una persona disparatè se habeat ad alteram, non est necessarium quòd ab illa procedat: Ergo præfata responsio Florentini doctrinæ contradicit. Item idem Joannes Theologus ibidem asserit, quòd *sustinetia cum personis communicat, proprietates vero nequaquam communicabiles sunt; quòd quidem relationis vi creditur evenire.* Sed quòd provenit ex vi relationis, ex oppositione relativâ, non verò ex disparatâ oritur: Ergo incommunicabilitas, & per consequens distinctio divinarum personarum, ex sola oppositione relativâ, non verò à disparatâ, provenit.

Tertiò,

Tertio, Anselmus asserit quod in Divinis omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio: sed oppositio disparata, cum non sit relativis sed absolutis & relativis communis, respectu, sed absolutis non potest: Ergo juxta Anselmum, oppositio disparata non est ratio distinctionis in Divinis, sed tantum relativa.

Quarto, distinctio quae oritur ex oppositione disparata, provenit ex finitate & limitate sunt: Ergo personae divinae infinitae & illimitatae sunt: Ergo personae oppositio disparata ad invicem distinctione non possunt. Major patet in misericordia & justitia, amore & sapientia, quae sunt perfectiones disparatae; Et tamen in ente infinito, in quo omni perfectione & limitatione carent, identificantur realiter. Unde D. Thomas quaest. 7. de Potestate art. 8. ad 4. probat in Deo non esse aliam oppositionem, quam relativam. Quia in aliis oppositis semper alterum est imperfectum: hoc autem in Deo non oportet, imò utrumque considerari potest ut perfectum.

Confirmatur: Si aliquae formae disparatae, ratione oppositionis disparatae, possent in Divinis distinguere realiter, maxime illa quae pertinent ad ordines primò diversos, ut sunt ratio entis absoluti & relativis, quia illa magis disparatae sunt: Sed in Divinis ratio entis absoluti, & ratio relationis non distinguuntur realiter; relationes enim cum essentia divina & perfectionibus absolutis realiter identificantur, ut disp. 3. ostensum est: Ergo distinctio ex oppositione disparata proveniens, locum non habet in Divinis.

Quinto, quod relationes distinguant personae divinas, debet provenire à relationibus formalissimè simpliciter, & secundum oppositionem quae illis solis competit: Sed distinguuntur per relationes, ut sunt formae disparatae, non est distinguere per illas, secundum oppositionem illis solis convenientem, quia oppositio disparata est communis personis absolutis & relativis: Ergo distinctio quae competit personis divinis ex relationibus, non provenit ex oppositione disparata, sed relativa.

Tertio probatur conclusio, & simul impugnat precedens solutio. Relatio spirationis non est distincta realiter à paternitate & filiatione: At hujus identitatis seu indistinctionis, nulla alia potest assignari ratio, quam carentia oppositionis relativae: Ergo sola oppositio relativa, est ratio distinctionis realis in personis divinis.

Respondet Scotista, negando Minorem. Dicitur enim rationem hujus indistinctionis non petere quod illae relationes non opponuntur realiter inter se, sed quia opponuntur disparatè realiter, sed ratione vel ex natura rei: Quod si ab illis queratur, cur relatio spirationis realiter disparatè non opponatur filiationi & paternitati, relatio autem spirati ex proprio conceptu opponatur realiter disparatè relationi Geniti & Filii? Respondet cum subtili Doctore, rationem hujus discriminationis esse, quia non repugnat idem agens duplici actione duos terminos producere, sicut repugnat eundem terminum duplici processione adaequatè produci: unde cum relationes spiratoris & paternitatis super actionem ut in agente fundentur, relatio autem Geniti in passiva generatione, & relatio spirati in passiva processione; hinc fit quod relatio spirati, reali oppositione disparatè gaudeat cum relatione Geniti, secus verò relatio spiratoris cum paternitate & filiatione.

Sed haec solutio non satisfacit. Nam quando dicunt eundem terminum non posse duplici processione adaequatè produci, vel loquuntur de distinctione virtuali utriusque processione, vel de distinctione reali: Si primum, falsum est non posse eundem terminum realiter duplici processione virtualiter distinctè procedere; imò est impossibile quod processiones passivae solùm virtualiter distinguantur, & quod illarum termini realiter inter se differant, cum passiva processio adaequatè identificetur cum termino. Si secundum, est petitio principii: cum enim passivae origines in relatione consistant, asserere quod relationes spirati & Geniti distinguantur realiter, quia passivae origines realiter distinguuntur, est idem per idem respondere, & principium petere; nam quoad hoc eadem est difficultas, quomodo in praedicto casu distinguantur realiter origines, sine eo quod una ab altera sit, ac quomodo realiter differant relationes, absque relativa oppositione.

Præterea, si ex creaturis argumentum sumitur, non minus repugnat terminum productum cum actione sui principii, & aliquà illius relatione identificari, quam eundem terminum duplici processione adaequatè produci: At primo non obstante, filiatione producta in Divinis identificatur realiter cum actione spirativa Patris, & cum relatione spiratoris, quia inter filiationem & spirationem non datur relativa oppositio: Ergo non obstante secundo, relationes spirati & Geniti realiter identificabuntur, si ab illis auferatur relativa oppositio.

§. IV.

Solvuntur Objectiones.

Obijciens primò: Tota ratio quare Spiritus Sanctus non distinguatur à Filio, si non procederet ab illo, est quia illi relativè non opponeretur: Sed hæc ratio nulla est: Ergo præcipuum nostræ sententiæ fundamentum corruit, Major patet ex dictis §. præcedenti, Minor autem probatur: Tum quia filiatione realiter distinguitur Filium à Spiritu Sancto, & tamen illi relativè non opponitur, cum non referat Filium ad illum, sed ad Patrem: Tum etiam, quia si per impossibile Spiritus Sanctus non procederet à Patre, sed à solo Filio, adhuc realiter distingueretur à Patre, cui tamen relativè non opponeretur: Tum denique, quia etsi Spiritus Sanctus relativè non opponeretur Filio, processio tamen unius differret ab origine alterius; una enim esset per intellectum, & altera per voluntatem; & una haberet rationem generationis, non verò altera: Ergo quamvis Spiritus Sanctus non opponeretur relativè Filio, sufficienter distingueretur ab illo. Unde Anselmus lib. de Process. Spiritus Sancti cap. 1. sic ait: *Habent utriusque à Patre esse Filium ac Spiritus Sanctus, sed diversimodè, qui alter nascendo, alter procedendo, ut alii per hoc sint ad invicem.* Et postea subdit: *Nam si per alium non essent plures Filius & Spiritus Sanctus, per hoc solùm essent diversi.*

Respondet concessà Majori, negando Minorem. Ad cujus primam probationem, respondet Suarez filiationem, etsi non referat Filium ad Spiritum Sanctum, esse tamen formalem terminum relationis spirati, & hoc sufficere ut illi relativè opponatur. Dupliciter tamen hæc solutio: Nam licet verum sit sufficere ad realem distinctionem, terminare formaliter relationem oppositam, falsum tamen est filiationem esse rationem formalem terminandi relationem spirati: ut enim docent nostri Thomistæ in Logica, eadem forma quæ est ratio referendi, est ratio terminandi relationem oppositam; quocirca ibi dicunt relatio-

40.

41.

42.

nes formaliter ad correlativa terminari: At filiatio non est ratio referendi Filium ad Spiritum Sanctum: Ergo nec ratio terminandi relationem spirati, quâ Spiritus Sanctus refertur ad Filium. Hâc ergo solutione prætermittâ.

34. Respondeo ad primam illam probationem, quod licet Filius per filiationem non opponatur relativè formaliter Spiritui Sancto, illi tamen radicaliter opponitur, eò quod filiatio sit radix relationis Spiratoris, quâ Filius formaliter refertur ad Spiritum Sanctum, eiq̃e relativè opponitur.

44. Neque obstat, si dicas, quod essentia divina est radix paternitatis, nec tamen propterea opponitur radicaliter filiationi, cui formaliter opponitur paternitas: Ergo similiter filiatio non opponitur radicaliter Spiratori passivæ, seu Spiritui Sancto, ex eo quod sit radix spirationis activæ, seu relationis Spiratoris, quâ Filius relativè formaliter Spiritui Sancto opponitur. Non obstat, inquam: Respondetur enim, negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia essentia est aliquid absolutum, & radix communis omnium relationum, non peculiaris alicujus; & ideo nulli ex illis opponitur, nec ab aliqua illarum distinguitur: Filiatio verò non est aliquid absolutum, sed relativum; & ita est radix spirationis activæ, seu relationis Spiratoris, ut cum illa adæquetur, neque sit radix alterius.

45. Ad secundam probationem dicendum est, quod si Spiritus Sanctus procederet à solo Filio, adhuc opponeretur relativè mediâtè Patri, eò quod procederet mediâtè ab illo, quia Pater daret Filio virtutem, quâ spiraret Spiritum Sanctum, & ita mediâtè produceret Spiritum Sanctum; & hoc sufficeret ad distinguendum Patrem à Spiritu Sancto. In casu autem, quo Spiritus Sanctus non procederet à Filio, neque mediâtè neq; immediâtè ipsi relativè opponeretur.

46. Dices: Essentia divina daretiam Patri paternitatem, & tamen non opponitur Filio mediâtè: Ergo ex hoc, quod Pater det Filio spirationem activam, non sequitur Patrem opponi mediâtè Spiritui Sancto.

Respondeo quod essentia divina dat paternitatem solum per virtuales emanationem, non autem per realem processionem, & oppositionem cum Patre: Pater autem dat Filio spirationem activam per realem processionem, & oppositionem cum illo; atque ad eò Pater dat talem virtutem Filio, cum mediata oppositione cum Spiritu Sancto, non verò essentia Patri paternitatem, cum oppositione mediata cum filiatione; quia oppositio mediata cum uno, debet supponere immediatam cum alio, ratione cujus mediâtè dicatur opponi alteri.

47. Ad tertiam probationem Minoris dicendum est, quod si Filius & Spiritus Sanctus relativè non opponerentur, processionibus quibus producerentur non essent realiter inter se distinctæ: quia, ut docet D. Thomas *suprà* quest. 27. art. 3. ad 3. processio per voluntatem differt à processione per intellectum, ratione ordinis originis quem dicit ad illam: unde ordine originis sublato, non esset duplex, sed una processio realiter, cum virtualiter solum differt ab intellectu, & est posterior illo, origine tantum virtuali. Neque obstat quod una esset generatio, non verò altera: hoc enim solum arguit distinctionem specificam virtuales inter illas, non verò realem formalem.

48. Dices: Processio per voluntatem divinam essentialiter petit pro termino impulsam seu amo-

rem personaliter subsistentem: sed amor personaliter subsistens, realiter & personaliter distinguitur à Filio: Ergo processio per voluntatem est sufficiens ratio distinguendi Spiritum Sanctum à Filio.

Respondeo distinguendo Majorem: Processio per voluntatem, ut dicitur ordinem ad principium quod, concedo Majorem: ut dicitur solum ordinem ad principium quo, nego Majorem; & concessâ Minori, distinguendum est Consequens distinctione Majoris.

Explicatur: Processio per voluntatem considerari potest penes ordinem ad principium formale, scilicet voluntatem, & penes ordinem ad principium quod, scilicet Patrem & Filium, ut in eadem virtute spirativa communicant. Ex primo ordine solus petit pro termino impulsam, subsistentem subsistentiâ absolutâ: ex secundo petit impulsam personaliter subsistentem in natura divina. Cum ergo in prædicta hypothesis non maneat processio per voluntatem cum ordine ad principium quod adæquatum, scilicet Patrem & Filium, sed solum cum ordine ad voluntatem ut in Patre, consequens est quod non maneat cum exigentia termini formaliter constitutis personam, sed adventientis personæ constitutæ.

Ad tertium omnium Anselmi, quod aperte videtur favere adversæ sententiæ, respondetur aliqui, illum in hujus difficultatis resolutione fuisse valde anxium & dubium. Cui solutio videtur acquirere plenius Scotus ubi *suprà*, dicens: *Nolo multum circa ejus intentionem immorari*. Sed melius respondetur cum D. Thoma quæst. 10. de potentia. art. 5. ad 2. Anselmum non ex propria sententia allegata verba protulisse, sed disputativè tantum, suppositâ sententiâ Græcorum, distinguendum realiter Spiritum Sanctum à Filio, per hoc solum, quod Filius à Patre per intellectum, & veram generationem producit, Spiritus verò Sanctus per voluntatem, & non nascendo, sed procedendo. Quod autem hæc interpretatio legitima sit, inde colligitur, quod aliâ Anselmi sibi esset aperte contrarius: nam in illo libro de processione Spiritus Sancti, quem adversus Græcos composuit, sæpe repetit & inculcat vulgatum illud Theologorum axioma: *In Divinis omnia sunt eadem, ubi relationis oppositio non obviat*.

Obijcies tertio: In data hypothesis, quod Spiritus Sanctus non procedat à Filio, maneret in Filio ratio formalis, quæ illum de facto realiter distinguit à Spiritu Sancto: Ergo maneret Filius realiter à Spiritu Sancto distinctus, & eò contra. Consequentia patet: manente enim ratione formali, est: etiam formalis petere verat. Antecedens verò probatur: Ratio formalis distinguendi modo Filium à Spiritu Sancto, est filiatio: At in illo casu filiatio maneret in Filio: Ergo & ratio formalis, quæ illum distinguit à Spiritu Sancto. Major probatur: Id est ratio formalis distinguendi, quod est formalis ratio constituendi: At ratio formalis constituendi Filium in ratione personæ, est filiatio: Ergo etiam filiatio est ratio formalis illum distinguendi à Spiritu Sancto.

Huic argumento, quod est præcipuum adversæ sententiæ, fundamentum, respondet Cajetanus hîc art. 2. negando filiationem esse rationem formalem distinguendi realiter Filium à Spiritu Sancto. Ad probationem autem, desumptam ex eo quod idem est constitutivum & distinctivum, dicit id esse verum in formis absolutis, secus in relativis: nam sicut essentia personæ est in ordine ad cor-

relativum, ita distinctio illius solum est à correlativo, unde quia filiationem non refert Filium ad Spiritum sanctum, non distinguit realiter ipsum à Spiritu sancto, sed ratio formalis hujus distinctionis est relatio spiratoris.

Hanc solutionem & doctrinam Cajetani impugnant communiter Recentiores, ex eo quod relatio creata non solum à correlativo, sed etiam ab aliis distinguatur realiter, v.g. relatio similitudinis quæ unum album ad aliud refertur, non solum ab extremo simili distinguitur, & distinguit realiter suum subjectum, sed etiam ab aliis, sive relativis, sive absolutis: Ergo fallum est quod Cajetanus asserit, relationem solum à suo correlativo distinguere aut distingui realiter.

Verum hi auctores subtilem Cajetani mentem non perceperunt: ille enim non negat relationem creatam distingui realiter ab aliis ad quæ non refertur: Sed duplicem distinctionem in relatione considerat, unam ipsi & aliis prædicamentis communem, alteram ipsi propriam & peculiarem. Prima non est tantum respectu correlativi, bene tamen secunda: quia distinctio relationi peculiaris, debet esse relativa, ac proinde ad correlativum solum perit terminari. Utraque hæc distinctio in relatione creata potest esse realis, quia illi ob sui limitationem non debetur identitas cum his ad quæ non refertur, & ad quæ disparatæ se habet. In relatione verò divina illa solum distinctio quæ peculiaris est generi relativo, & quæ ex oppositione relativa provenit, realis esse potest: quia (ut supra dicebamus) in relationibus & attributis divinis (ratione infinitatis & illimitationis quæ gaudent) distinctio ex oppositione disparata proveniens locum habere non potest.

Ceterum quamvis hæc Cajetani solutio subtilis sit & acuta, & ab illis Authoribus inefficaciter impugnetur, displicet tamen, nisi juxta infra dicenda intelligatur & explicetur. Primo ex D. Thoma *quæst. 10. de potent. art. 5.* ubi cum sibi in argumento 13. objecisset, quod filiationem est proprietatem realiter distinguens Filium à productione, cui tamen relative non opponitur; non respondet negando filiationem distinguere Filium realiter à Spiritu sancto; sed ait, quod licet filiationem non opponatur relative processioni, procedens tamen relative opponitur Filio. At si Filius non distingueretur à Spiritu sancto per filiationem, sed per spirationem, facilius argumentum solveret, negando antecedens: Ergo doctrina ex Cajetano relata, ad mentem D. Thomæ non est.

Secundo, distinctio Filii à Spiritu sancto personalis est: Ergo à proprietate personali ut à ratione formali præstari debet: At spiratio activa proprietatem personalem non est, cum communis sit Patri & Filio: Ergo non per illam formaliter, sed per filiationem distinguitur realiter Filius à Spiritu sancto.

Tertio, filiationem ratione sui est incommunicabilis realiter Spiritui sancto; aliàs ratione sui personalitas non esset: Ergo ratione sui Filium realiter à Spiritu sancto distinguit. Hæc ergo solutio prætermittit.

Ad argumentum respondeo negando Antecedens. Ad cuius probationem, distinguo Majorem: Ratio formalis distinguens Filium à Spiritu sancto, est filiationem, sub expresso filiationis conceptu quo refertur ad Patrem, nego Majorem. Prout est ratio spirationis, concedo Majorem; & distinguo Minorem: maneret in prædicto casu filiationem,

Tom. II.

A sub primo conceptu, concedo Minorem: sub secundo, nego Minorem, & Consequentiam.

Dices, esse radicem spirationis, est quid commune Patri & Filio: Ergo filiationem non distinguit personaliter Filium à Spiritu sancto, sub conceptu radice spirationis, sed sub expresso filiationis conceptu. Consequentia videtur bona: nam id quod distinguit personaliter Filium à Spiritu sancto, debet esse Filio proprium & peculiare.

Respondeo quod licet conceptus radice ut sic communis sit Patri & Filio, tamen modus radice peculiaris est filiationis; & sub isto personaliter distinguit Filium à Spiritu sancto.

juxta hanc solutionem, Cajetani doctrina supra impugnata, potest verum sententiam recipere; unde ibidem ex industria addidimus (nisi juxta infra dicenda intelligatur) nam si quando Cajetanus negat filiationem esse rationem formalem distinguendi realiter Filium à Spiritu sancto, id intelligat de filiatione sub expresso filiationis conceptu quo refertur ad Patrem, verum dicit: tunc autem si id neget de filiatione prout est radix spirationis. Similiter cum addit, quod ratio formalis hujus distinctionis est relatio spiratoris, hoc verum est de relatione spiratoris, ut radicaliter contenta in filiatione; non autem de relatione spiratoris in se formaliter considerata. Cum enim (ut supra dicebamus) distinctio Filii à Spiritu sancto personalis sit, à proprietate personali ut à ratione formali, debet procedere.

Obijciens tertio: Dato quod Spiritus sanctus à Verbo tanquam à principio activo non procederet, si tamen Verbum esset conditio ad illius productionem necessaria, realiter distingueretur ab illo: Ergo in hypothesi facta in nostra disputatione, realis inter utrumque perseveraret distinctio, Consequentia patet, Antecedens probatur. Amor creatus distinguitur realiter à Verbo, & tamen, juxta probabiliorè sententiam, non dependet ab illo ut à principio activo, sed solum ut à conditione ad ejus productionem necessario requisita: Ergo similiter, et si Spiritus sanctus à Verbo tanquam à principio activo non procederet, si tamen Verbum esset conditio ad ejus productionem necessaria, ab illo distingueretur realiter.

Respondeo negando Antecedens: Ad cuius probationem, concedo Antecedente, nego Consequentiam, & paritatem. Ratio discriminis est, quia in creatis, ob limitationem, non solum producens ut quod, sed etiam principium quo, & conditio, seu complementum principii, petunt realiter à termino producto distingui. In Divinis autem, ob infinitatem, sicut principium quo non distinguitur realiter à termino, ita nec id quod solum esset conditio principii, peteret realiter à termino producto distingui.

Dices: Paternitas non est principium productivum filii, sed tantum conditio vel complementum principii productivi, & tamen realiter à Filio distinguitur: Ergo non solum in creatis, sed etiam in Divinis, id quod se habet per modum conditionis, aut complementi principii, petunt realiter à termino producto distingui.

Sed nego Consequentiam. Paternitas enim non habet distingui realiter à Filio, ex eo precise quod se habet per modum conditionis, aut complementi principii productivi illius; sed quia est ipsa ratio referendi Patrem ad Filium, & quia concretum illius est principium producens ut quod.

ARTICULUS II.

An Spiritus Sanctus pro principio sui productio duas personas simul spirantes per se postulet?

62. **N**egant Scotus & eius Discipuli in 1. dist. 12. qu. 1. A. Affirmant D. Thomas locis infra allegandis, & alii Theologi communiter. Unde sit

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico breviter, Spiritum sanctum pro principio sui productivo per se duas personas exigere, Patrem scilicet & Filium.

63. **P**robatur primò ex D. Thoma hic art. 4. ad 1. ubi formaliter docet, quòd si attendatur virtus spirativa, Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, in quantum sunt unum in illa: si verò consideretur supposita spirationis, sic Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio, ut sunt plures; procedit enim ab eis ut amor unitivus duorum. Idem docet qu. 1. o. de Potentia art. 2. ad 15. his verbis: *Cum Spiritus Sanctus sit amor mutuum & nexus duorum oportet quòd à duobus spiratur.* Et in 1. dist. 11. qu. 1. art. 2. & art. 4. ad 2. ponit distinctionem inter creationem, & processionem Spiritus sancti, in hoc quòd creatio est actus trium personarum, non secundum quòd distinguuntur, sed secundum quòd uniantur in essentia: quia etiam per intellectum remotà distinctione personarum, adhuc remanebit creatio: sed spiratio est actio conveniens pluribus suppositis secundum quòd distinguuntur.

64. **P**robatur etiam conclusio ratione: Spiritus sanctus ex vi suæ proprietatis personalis quam modò habet, distinguitur realiter à Patre & Filio: Ergo per se, & ex vi ejusdem proprietatis personalis, postulat realiter à illis procedere. Antecedens patet: quia non distinguitur ab illis per accidens, sed per se, atque ita non à uno quàm ex vi suæ proprietatis personalis. Consequentia verò probatur: quia realis distinctio in Divinis, non est nisi per oppositionem relativam, nec oppositio relativa, nisi ratione originis unius personæ ab alia, ut patet ex dictis articulo præcedenti.

65. **D**einde, Amor per se petit procedere, non ab ipsa natura immediate, ut à principio quòd, defectu oppositionis relativæ, sed ab aliqua persona: Constat autem ex dictis ibidem, quòd per se petit procedere à persona Verbi; nec potest negari quin etiam petat per se procedere à Patre, cum ille sit primum principium spirativum ut quod; & cum hoc ipsum quòd Spiritus sanctus procedit à Filio, ipse Filius à Patre habeat, à quo æternaliter genitus est, ut in Concilio Florentino dicitur: Superest igitur Spiritum sanctum per se postulare ad sui productionem, duas personas spirantes, scilicet Patrem & Filium.

66. **T**ertio id efficaciter suadet ratio, quæ D. Thomas locis allegatis insinuat: Spiritus sanctus ex sua proprietate personali habet quòd sit mutui ac reciproci amoris terminus: Sed amor non potest esse nec intelligi mutuus ac reciprocus, sine pluralitate suppositorum. Ergo Spiritus sanctus ex sua proprietate personali pro principio sui productivo pluralitatem suppositorum exposcit. Minor patet, Major autem probatur. Spiritus sanctus per se petit ex perfectissimo & secundis-

A simo amore procedere; Sed hujusmodi amor est amor amicitie mutuus ac reciprocus; ille enim multò perfectior est amore concupiscentie, vel simplicis benevolentie: Ergo Spiritus sanctus ex sua proprietate personali exigit ex mutuo ac reciproco amore procedere.

Confirmatur: Spiritus sanctus ex vi suæ processionis habet, quòd sit nexus indivisus Patris & Filii, ac suavissimum osculum utriusque, ut passim docent SS. Patres, præsertim D. Bernardus *serm. 8. in Cant.* cujus verba infra referemus: **A**t hæc sine amore mutuo & suppositorum pluralitate intelligi nequeunt, ut patet: Ergo Spiritus sanctus, pro principio sui productivo, per se duas personas exigit.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt primò Scotistæ: Quando in uno supposito est adæquata virtus ad productionem illius se habet suppositorum pluralitas: Sed in una solum persona divina, v. g. in Patre, est adæquata vis spirativa, seu productiva Spiritus sancti: Ergo ad ejus productionem pluralitas suppositorum per se non requiritur, sed per accidens se habet.

Confirmatur, & magis illustratur hæc ratio, Pluralitas personarum per se non concurrat ad productionem creaturarum, ut disp. 7. art. 1. docuimus: At id non aliâ ratione, nisi quia virtus productiva creaturarum est adæquata in qualibet persona, ratione Deitatis: Ergo si vis spirativa ratione Deitatis residet adæquata in Patre, dualitas personarum ad illius productionem per se non exigitur.

Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: si in illo supposito sit adæquata virtus, & etiam omnis conditio à termino postulata, concedo Majorem; si aliqua conditio deficiat, nego Majorem; & concessa Majori, nego Consequentiam: nam licet in Patre sit adæquata virtus, non tamen est in illo omnis conditio à termino postulata, ut constat ex dictis, Unde ad confirmationem, concessa Majori, nego Minorem: libet enim pluralitas personarum per se non concurrat ad productionem creaturarum, quia in qualibet persona residet vis productiva, omnisque conditio à creaturis postulata.

Dices, si Patri desit aliqua conditio ad productionem Spiritus sancti requisita, non erit perfectum illius principium: Sed hoc non est dicendum: Ergo nec illud.

Sed negatur sequela: Cum enim principium quod perfectio sumatur ex principio quo, & nihil operans ad principium quo desit Patri aut Filio, licet cuilibet illorum seorsim aliqua desit conditio, potest tamen quilibet eorum perfectum Spiritus sancti principium.

Objiciunt secundo: Si per impossibile Patet sine Filio maneret posset spirare, & Spiritum sanctum producere: Tum quia id supposuimus articulo præcedenti: Tum etiam quia adhuc Patet haberet voluntatem fecundam: Ergo Spiritus sanctus non petit per se à Patre & Filio procedere, Consequentia patet: quia non aliâ ratione disp. 7. probavimus, Trinitatem personarum non concurrere per se ad creaturarum productionem, nisi quia, si per impossibile Deus esset unus & non trinus, adhuc remaneret creatura.

ARTICULUS III.

An Pater & Filius proprie sint, dicanturque unum Spiritus Sancti principium?

Ratio dubitandi est, quia licet in Patre & Filio sit una virtus spirativa, sunt tamen duo supposita spirantia, & per se ad spirandum requisita: Ergo vel dicendi sunt duo principia, & non unum Spiritus Sancti principium, vel unum & duo. Consequentia probatur: Ad actionem enim non solum concurrunt principium quo, sed etiam suppositum agens ut quod: Ergo si Pater & Filius sint plura supposita spirantia ut quod, dici debent plura principia, & non unum, vel ad minus unum & plura; primum, ratione unitatis virtutis; secundum, ratione pluralitatis suppositorum.

77.

Hoc argumento convicti Durandus & Gregorius docuere Patrem & Filium duo Spiritus Sancti principia posse dici: Gabriel verò & Okam unum & plura.

Sed hæc sententia, ut erronea vel temeraria, communiter rejicitur, præsertim ob definitionem Concilii Lugdunensis, relata in cap. *fideli de sum. Trinit. & fide Cathol.* in sexto, ubi damnantur illi, qui temerario ansu asserere presumpserint, quod Spiritus Sanctus à Patre & Filio, tanquam ex duobus principibus, & non tanquam ex uno procedat. Item in Florentino in litteris sanctæ unionis, duo ab omnibus Christianis tanquam de fide credenda sanciantur: primum, quod Spiritus Sanctus à Patre & Filio producit: secundum, quod ex utroque, tanquam ab uno principio, & unice spiratione procedit. Ubi particula illa, *tanquam*, non est diminutiva, ut dicit Gregorius, sed expressiva, seu explicativa: sicut cum Joann. 1. dicitur: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre.*

78.

Eadem veritas suaderi potest duplici ratione D. Thomæ *hic art. 4.* Prima est, quia Pater & Filius in omnibus sunt unum, in quibus non obviat relationis oppositio: At in hoc quod est esse Spiritus Sancti principium, non opponitur relativè: Ergo sunt unum principium.

79.

Secunda ratio sumitur ex differentia, quæ inter nomen substantivum & adjectivum reperitur: primum enim, quia formam per modum per se stantis significat, ad sui pluralitatem petit pluralitatem formæ significatæ; adjectivum verò, quia significat formam ut secum non afferentem proprium suppositum, sed ut alteri adjacentem, numerum non à forma, sed à subjectis accipit: At hoc nomen, *principium Spiritus Sancti*, substantivum est, & forma significata (virtus scilicet spirativa) non pluralitatur in Patre & Filio, sed unica in illis est, sicut & unica essentia ac voluntas: Ergo Pater & Filius sunt, & dici debent, non duo principia Spiritus Sancti, sed cum proprietate unum.

80.

Ad rationem verò dubitandi Molina *hic disp. 2.* Nazarius *controv. 2.* & Becanus *tract. de Trinit. cap. 6.* respondent principium spirativum non supponere immediate pro Patre & Filio, sed pro Spiratore ut quod, utriusque communi, & ratione ab illis distincto, consistente in relatione spirationis, subsistente ut quod in natura & voluntate divina. Uode sicut non obstante quod tres personæ divinæ personalitate distinguantur, dicuntur unus Deus, & unus Creator; eò quod

K k 3 hie

Respondeo distinguendo Antecedens: posset Antecedens procedere Spiritum Sanctum, qui esset ejusdem rationis adæquatè cum Spiritu Sancto, qui de facto datur, nego Antecedens; qui non esset adæquatè ejusdem rationis, transeat Antecedens, & distinguo Consequens: Ergo procedere à duobus personis non est de ratione Spiritus Sancti, adæquatè considerari nego: in adæquatè considerati, quare considerari nego: in adæquatè considerati, concedo. Solutio patet ex supra dictis; si enim Spiritus Sanctus à solo Patre procederet, caretet aliqua proprietate personali, quam habet ex vi suæ processionis, scilicet esse terminum mutui amoris, & suavisimum duarum personarum nectum & osculum.

Inhabis: In data hypothese Spiritus Sanctus terminet terminum mutui amoris: Ergo esset ejusdem rationis adæquatè cum Spiritu Sancto, qui de facto datur. Antecedens probatur: quia procederet ex amore, quo Pater & Spiritus Sanctus se mutuo diligunt: Ergo procederet ut terminus mutui amoris.

Respondeo negando Antecedens. Ad probationem, distinguo Antecedens: procederet ex amore, quo Pater & Spiritus Sanctus se mutuo diligunt, quatenus esset Patris subjective, & Spiritus Sancti objective, concedo Antecedens: quatenus esset utriusque subjective, seu principiative, nego Antecedens, & Consequentiam, Amor enim solum intelligitur mutuo adæquatè, quando est subjective seu principiative à duobus suppositis se diligentibus, non verò quando est unius principiative, & objective solum alterius.

Opponit tertio: Ratio mutui nullam addit perfectionem ad amorem divinum: Ergo ex eo, quod Spiritus Sanctus petat procedere ex amore per se illi, non testè infertur, postulare per se procedere ex amore mutuo, quo se diligunt Pater & Filius. Antecedens probatur: Nam ratio mutui solum addit vel relationem rationis, vel relationes reales personales: At ratio rationis per se non est; relationes etiam personales perfectionem essentiali non addunt, ut disp. 3. videmus: Ergo ratio mutui nihil addit perfectionis ad amorem divinum essentiali.

Respondeo primo, quod licet ratio mutui non addat perfectionem, addit tamen modum perfectionis amoris essentiali, & illius complementum; de hoc sufficit, ut Spiritus Sanctus per se procedere petat ex amore mutuo; quia procedere debet ex amore essentiali, ut completo, & terminato, & quasi affecto modo sibi debito. Sicut in Tractatu de Beatitudine docent nostri Thomistæ, quod licet relationes divinæ perfectionem ad essentiali non addant, non tamen foret beatus ille, qui essentiali divinam videret sine personis, dato per impossibile quod ita contingeret: quia de ratione beatitudinis est, non solum perfectiones divinas videre, sed etiam illarum modos, & ad illas prout sunt in se terminari.

Respondeo secundò cum Salmanticensibus *hic disp. 15. dubio 5.* quod licet relationes & ratio mutui non addant ad amorem essentiali perfectionem entitativè, addunt tamen explicativè, & arguivè: quia si Deo non convenirent, ex hoc argueretur in illo alicujus perfectionis defectus. Unde cum Spiritus Sanctus petat procedere ex amore essentiali, ut explicante omnem perfectionem, petit procedere ab illo, ut terminato & modificato relationibus paternitatis, & filiationis, & per consequens ex amore mutuo Patris & Filii.

hic Deus ut subsistens, unus sit, & illis communis: ita Pater & Filius sunt unum Spiritus Sancti principium, quia in una ratione Spiratois subsistentis ut quod conveniunt.

81. Hæc tamen solutio & doctrina displicet communiter nostris Thomistis. Et rejicitur primò; quia D. Thomas hic art. 4. ut salvet, Patrem & Filium esse unum principium spirativum, non recurrit ad unum subsistens, distinctum ratione à Patre & Filio, sed ad unam virtutem spirativam, ut constabit ex infra dicendis.

82. Secundò, quia idem S. Doctor ibidem in respons. ad 4. docet in hac propositione, *Pater & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti*, prædicatum non habere determinatam suppositionem: At si daretur hic Spiratois communis, subsistens ut quod, pro quo ly principium supponeret, prædicatum determinatam suppositione gauderet; sicut prædicatum hujus propositionis, *Tres personæ sunt hic Deus*, determinatè supponit, quia pro priori ad relationes Deitas subsistit ut quod: Ergo D. Thomas non admittit unum subsistens distinctum ratione à Patre & Filio.

83. Tertio, idem Doctor angelicus in 1. dist. 11. *quæst. 1. artic. 4. ad 2.* inter creationem & spirationem hoc discrimen constituit, quòd illa est actio naturæ, ista verò personalis: At prima, quia non est notionalis seu personalis, petit pro principio subsistens ut quod, toti Trinitati commune: Ergo quia spiratio est notionalis ac personalis, petit à persona solùm provenire; & consequenter subsistens commune Patri & Filio non poterit esse principium spirans ut quod.

84. Quarto, spiratio activa non affert secum propriam subsistentiam: Ergo principium spirativum non est unum subsistens distinctum virtualiter à Patre & Filio. Consequentia patet, Antecedens probatur. Subsistentia dupliciter accipitur, vel pro perfectate opposita dependentiæ ab alio, ut sustentante, vel pro perfectate opposita communicationi, ut supra ostentum est: At relatio spirationis ratione sui formaliter non est subsistentia in priori acceptione; cum (ut ibidem demonstravimus) aliæ relationes ratioe sui subsistentiæ sic acceptæ non gaudeant; sed solùm ratione essentiæ, quæ in illis includitur; nec etiam in secunda acceptione, aliàs esset personalitas: Ergo &c.

85. Denique, Pater in Divinis est primum spirandi principium: At si daretur subsistens commune spirans ut quod, virtualiter à Patre & Filio distinctum, Pater non esset primum spirandi principium, sed potius illud commune subsistens: Ergo &c. Hæc ergo solutio rejicitur.

86. Ad rationem dubitandi respondeo, concessio Antecedens, negando Consequentiam. Ad cujus probationem, nego etiam Consequentiam, ob rationem traditam, probando nostram sententiam: quia scilicet principium, nomen substantivum est, & idcirco ad sui pluralitatem multiplicationem formæ desiderat. Quia ergo, etsi duo sint supposita, est tamen una virtus spirativa, de formali significata nomine principii spirativi, hinc fit, quòd Pater & Filius non dicantur duo principia spirativa, propter suppositorum pluralitatem; sed unum, propter unitatem spirativæ virtutis. Sicut tres personæ SS. Trinitatis appellari non possunt plures Dii: quia licet sint plura supposita, forma tamen significata hoc nomine, *Deus*, scilicet Deitas, seu natura divina, una est in illis & immultiplicata.

Dices, si plures personæ divinæ eandem humanitatem assumerent, dicerentur plures homines, ut docet Cajetanus 3. parte *quæst. 3. art. 6. & 7.* Ergo licet unica sit virtus spirativa in Patre & Filio, poterunt tamen, propter suppositorum pluralitatem, plura principia appellari.

Respondeo primò negando Antecedens: hæc enim sententia Cajetani rejicitur communiter à Thomistis in Tractatu de Incarnatione, ubi docent, quòd si plures personæ divinæ unam naturam assumerent, vel una persona plures naturas, non essent plures homines, sed unus; de quo ibidem dicemus.

Respondeo secundò, dato Antecedente, negando Consequentiam & paritatem. Nam qui sententiam Cajetani tenent, fundatur in eo quòd iste terminus, *homo*, dictus de divinis personis, habet proprietates aliquas termini adjectivi; quia humanitas eis adveniret, absque identitate cum illis; principium autem de Patre & Filio, & Deus de tribus personis, subsistantibus omnino dicuntur, & ideo dispar est ratio.

Dices rursus: Quando dicitur quòd Pater & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, non potest assignari aliquid, pro quo supponat ly *unum principium*: Ergo vel non sunt unum principium, vel saltè admitti debet Spiratois communis subsistens, pro quo supponat, ut docent Molina & Nazarius, Consequentia patet, Antecedens probatur. Ly *unum principium* non supponit pro Patre, aliàs falsò de Filio diceretur; nec pro Filio, aliàs non posset verè affirmari de Patre; nec pro utroque simul, aliàs de nullo illorum seorsim posset enunciari: Ergo nihil pro quo supponat assignari potest; præterquam, si huic Spiratori communis subsistentia denegetur.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem dicendum est, in hac propositione *Pater & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti*, ly *unum principium*, supponere pro Patre & Filio copulativè, seu collectivè; ex quo non sequitur, non posse verè affirmari de Patre & Filio seorsim: nam quando de illis sic prædicatur, non supponit collectivè pro utroque, sed pro subsistente in virtute spirativa, communi utrique communitate reali ex parte virtutis, & communitate solùm per rationem ex parte subsistentiæ, non verò reali, ut existimat Molina & Nazarius. Quod rectè declarat exemplum hujus propositionis: *Pater & mater sunt causa filii*: in qua prædicatum pro utroque parente supponit, quia uterque ad generationem filii requiritur. In his tamen propositionibus: *Pater est causa filii*: *mater est causa filii*: prædicatum non supponit collectivè pro utroque, sed pro principio filii absente ab activo & passivo.

Ex quo intelliges, quòd dum S. Thomas hic art. 4. ad 4. dicit prædicatum hujus propositionis: *Pater & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti*: non habere suppositionem determinatam, sed confusam pro duabus personis; non sumit ibi suppositionem confusam in rigore dialectico, sicut quando dicitur, *alter oculus est necessarius ad videndum*; sed per suppositionem confusam, intelligit copulativam, seu collectivam; & solùm intendit docere, quòd sumendum principium Spiritus Sancti adæquatè, ut dicitur virtutem spirativam, & omnem conditionem ad spirandum necessariam, non supponit determinatè pro Patre, nec determinatè pro Filio, sed pro

Disp. 5.
art. 1.

pro Patre & Filio, per modum cuiusdam colle-
ctionis. Sicut in creatis quando dicitur, quod pa-
ter & mater sunt causa filii: si ly, causa, sumatur
ad unum pro principio totali & ad quatuor gene-
rationis, nec pro solo patre, nec pro sola matre
supponit, sed pro utroque parente, per modum
collectionis. Ita enim se explicat S.
Doctor ibidem in respons. ad 6. ubi ait,
quod ly, principium, supponit confuse & indistincte
pro duabus personis simul.

Ex dictis colliges, quod licet Pater & Filius
non possint dici duo Spiratores, possunt tamen
duo Spirantes appellari: quia ut ait S. Thomas
ibidem supra in respons. ad 7. Spirans, nomen adjecti-
vum est, Spirator vero, substantivum: unde Pater &
Filius sunt duo Spirantes, propter pluralitatem supposi-
tionum, non autem duo Spiratores, propter unam Spira-
tionem. Et in hoc sensu ibidem docet intelligen-
dam esse Hilariam, cum dixit 1. de Trinit. spiri-
tum sanctum esse à Patre & Filio auctoribus: ubi enim
ponitur substantivum pro adjectivo,
à complementu hujus disputationis, quaeres
primo, quam relationem potentia spirativa de
connotato importet? an relationem spirationis,
an vero relationem Paternitatis & Filiationis?

Respondeo illam de connotato importare rela-
tionem Spiratoris, paternitatem vero & filia-
tionem esse solum conditiones requisitas in prin-
cipio Spirante ut quod. Ita intelligitur ex D.
Thomas hic art. 2. ad 1. ubi ait, si attendatur vir-
tas spirat. p. Spiritus Sanctus procedit à Patre & Fi-
lio, in quantum sunt unum in virtute spirativa, qua
procedendo significat naturam cum proprietate. Ut
natura inlinuaret, quanam esset illa proprietates,
subiungit, Neque isti inconvenientem unam proprietatem
esse videmus suppositis, in quibus est una natura. Qui-
bus verbis manifeste declarat, quod proprietates
illa, quam importat virtus spirativa simul cum
natura, est relatio spirationis activae: quia illa
sola est communis Patri & Filio.

Ratio etiam id suadet: id enim est connota-
tum à principio quo productivo, quo principi-
um quod respicit terminum productum; cum no-
n possit principium intelligi sine ordine ad termi-
num: Ac Pater & Filius non respiciunt Spiritum
sanctum per paternitatem & filiationem, sed per
relationem Spiratoris: Ergo non paternitas &
filiatio, sed relatio Spiratoris connotatur à prin-
cipio quo spirativo.

Præterea, si potentia spirativa paternitatem
& filiationem de connotato importaret, non esset
communis Patri & Filio quia nulli ex illis ada-
equatum illius connotatum competeret nam nec
Pater filiationem, nec Filio paternitatem competit.

Dices: Spiritus sanctus per se procedit ex a-
more merito, ut articulo precedenti ostendimus:
Sed amor non potest esse mutuus nisi paternitas
& filiationem in principio spirativo intelligantur:
Ergo paternitatem & filiationem de connotato
importat.

Respondeo distinguendo Minorem: nisi in
principio spirativo intelligantur in principio
spirativo ut quod, concedo Minorem: in prin-
cipio spirativo ut quo, nego Minorem, & Con-
sequentiam. Ut enim amor sit & intelligatur
mutuus, sufficit quod paternitas & filiationem sint
conditiones requisitæ in principio spirante ut
quod, non autem requiritur quod sint connota-
tum seu complementum potentia spirativa, seu
principii spirativi ut quo.

Dices rursus: Relatio solum ponitur ex parte

A principii, ut aliquo modo realiter distinguatur à
termino: Sed per paternitatem & filiationem
principium spirativum sufficienter à Spiritu san-
cto distinguitur: Ergo per illas sufficienter com-
pletur in ratione principii.

Respondeo primò negando Majorem: nam
etiam relatio ponitur ex parte principii, ut ter-
minum sub ratione producti respiciat, quod per
paternitatem & filiationem principium spirati-
vum habere non potest.

Secundò respondeo negando Minorem: licet
enim per paternitatem & filiationem Pater & Fi-
lius realiter à Spiritu sancto distinguantur, illa
tamen distinctio est solum radicalis, & veluti in-
choativa; quia non provenit à paternitate &
filiationem, nisi quatenus radicaliter continent
Spirationem; unde ista adhuc requiritur, ut for-
maliter & complete à Spiritu sancto distinguan-
tur.

Quæres secundo, ex quorum amore Spiritus
sanctus procedat?

Hujus quaestioni resolutio facile haberi potest ex
dictis supra de Processione Verbi: unde breviter
respondetur, Spiritum sanctum procedere ex a-
more omnium quæ sunt formaliter in Deo, id est
essentia, attributorum, & personarum; non vero
ex amore creaturarum, sive possibilium, sive
existentium, sive futurarum, quæ in Deo emi-
nenter tantum continentur.

Prima pars hujus responsionis patet, nam Spi-
ritus sanctus procedit ex amore perfectissimo:
Sed amor perfectissimus est amor omnium quæ
sunt formaliter in Deo: Ergo Spiritus sanctus
procedit ex amore omnium quæ sunt formaliter
in Deo; hoc est essentia, attributorum, & perso-
narum.

Secunda vero probatur: Creaturae possibile
non sunt diligibiles à Deo, vel eò quod in statu
meræ possibilitatis omni bonitate careant, ut a-
liqui existimant: vel qui licet gaudeant bonita-
te transcendentali, quæ dicit integritatem in pro-
prio ordine, carent tamen bonitate formali, quæ
consistit in convenientia respectu alterius, ut alii
probabilius sentiunt: de quo diximus in Tracta-
tu de Voluntate Dei.

Tertia etiam pars ostenditur: Processio Spi-
ritus sancti est naturalis & necessaria: Sed amor
creaturarum, sive existentium, sive futurarum,
est liber: Ergo non potest per se concurrere ad
processionem Spiritus sancti, sed ad illam merè
per accidens & concomitanter se habet; sicut di-
ximus de scientia futurorum contingentium in
ordine ad productionem Verbi. Unde quando S.
Thomas hic art. 2. ad 3. ait: Sicut Pater dicit se, &
omnes creaturam, Verbo quod genuit, ita diligit se &
omnem creaturam, Spiritu sancto: solum intendit,
quod sicut cognitio productiva Verbi, concomi-
tanter se extendit ad creaturas existentes & futu-
ras; ita amor quo Spiritus sanctus producit, con-
comitanter ad illas terminatur. Quod etiam
significare voluit D. Bernardus, cum in Tractatu
de vita solitaria docuit, quod in osculo Patris &
Filii, ex quo Spiritus sanctus procedit, mediam
quodammodo se invenit anima sancta. Per hoc
enim solum intendit, quod eodem amore & o-
sculo, quo Pater & Filius Spiritum sanctum
producent, electos suos secundario, vel
concomitanter diligunt, & veluti
osculantur.

98.

Disp. 2.
art. 4.
§. 3.

DIGRESSIO PRIMA

De tribus Nominibus Spiritui Sancto propriis.

Qualibet ex personis divinis tria sibi propria habet & peculiaria nomina; Patris, Ingentis, & tonalis principii, prima; Filii, Verbi, & Imaginis, secunda; Spiritus Sancti, Amoris, & Doni, tertia. De primo tertiæ personæ nomine agit D. Thomas *quest. 36. art. 1. de aliis verò quest. 37. & 38.* Nos verò de illis in hac Digressione breviter differemus.

S. I.

Cur tertia sanctissime Trinitatis persona Spiritus Sanctus appelletur.

99. Variæ solent hujus nominis assignari rationes. Prima sumitur ex D. Thoma 4. contra Gent. cap. 19. ubi sic discurre: *Quia amatum in voluntate existit, ut inclinans, & quodammodo impellens intrinsecus amantem in ipsam rem amatam, impulsus autem rei viventis ab interiori, ad spiritum pertinet; convenit Deo per modum amoris procedenti, ut spiritus dicatur, ejus spiratione quasi quoddam aspiratione existente. Hinc est quod Apostolus spiritui & amori impulsum quemdam attribuit: dicitur enim ad Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt. Et 2. ad Corinth. 5. Charitas Christi urget nos.*

100. Adde quod Spiritus Sancti processio plures & egregias cum respiratione nostra habet similitudines & analogias. Sicut enim ab interiori corporis, nempe à corde, pulmone, & visceribus, respiratio provenit; ita & dilectio quæ Spiritus Sanctus procedit, intima ac visceralis est, & ex infinita Patris ac Filii beatitudine proveniens. Sicut respiratio à calore cordis causatur, ita & divina illa spiratio ex infinito charitatis ardore procedit. Sicut respiratio continua est, & nunquam interruptitur, quando homo vivit; ita & suavissima illa Patris & Filii dilectio & spiratio, æterna est, & omnis successione ac vicissitudinis experta. Sicut respiratio est actio maximè vitalis, & vitæ corporeæ conservativa; ita & illa dilectio est perfectissima vitæ divinæ operatio. Unde Athanasius relatus à D. Thoma opusc. 1. cap. 7. de Arianis loquens, qui negabant Filium & Spiritum Sanctum esse consubstantiales Patri, sic ait: *Mutum faciunt Patrem & sine verbo, qui omnibus rationalibus facultatem dedit loquendi. Mortuum etiam ipsum Patrem dicunt, & expertem viventis naturæ, in quantum scilicet negant Spiritum Sanctum coessentialem Patri. Illi concinit Cornelius Mustus, dum in libro de divina Historia hæc scribit: An non habet Verbum Deus, ut sit mutus? An non habet Spiritum, ut sit mortuus? Loquitur Deus, & erudit Verbum: vivit Deus, & spirat Spiritum. Verè inquam spirat, non emittit solum, sed attrahit & retinet. Si homo emitteret spiritum, & non attraheret, non viveret. Porro alium aërem attrahit, alium remittit; sic spirat, ut respiret. At verò Deus eundem Spiritum à se emittit, & in seipso retinet: adeoque non tantum spirat, sed etiam respiret. Denique sicut respiratio fovet calorem nativum, & nimium cordis ac pulmonum ardorem, dulci refrigerio temperat: ita Spiritus Sanctus in nobis ardorem concupiscentiæ refrigerat,*

A & divini amoris calorem & flammam, suavissimo suarum inspirationum statu nutrit & fovet. Unde ab Ecclesia, in *astu temperis, ac dulci refrigerium* appellatur.

Itaque cum tertia sanctissimæ Trinitatis persona, à Patre & Filio, ut suavissimus utriusque halitus, & aura lenis procedat; ejus processio, spiratio convenienter appellatur, & illi nomen Spiritus rectè convenit: præsertim cum sit veluti osculum Patris & Filii, ut infra ex D. Bernardo referemus. Sicut enim personæ se seculantes spiritum & halitum e corde emittunt, & immittuntur ad invicem; ita Pater osculando Filium, sacram amoris sui auras efflat; quæ (ut infra ostendemus) nedum ipse vivit, sed omnia extra se vivificat.

Præterea nomen Spiritus ideo tertiæ appropriatur personæ, quod suis donis nos spiritaliter efficiat, & in quandam divinæ spiritualitatis trahat participationem. Unde Magister 1. distinctione 18. dicit duplicem nos accepisse à Deo Spiritum; unum quo essemus, & alium quo sancti & spirituales essemus. Nam spiritus creato, qui est anima rationalis, sumus; spiritus autem increato, qui est Spiritus Sanctus, spirituales & sancti sumus. Homo enim (inquit Basiliius) Spiritu Sancto sanctum animal factum est. Utrumque Spiritum Deus Adamo in sua creatione infudit, juxta illud Genes. 2. *Formavit hominem de limo terra, & inspiravit in faciem ejus spiritum vitæ.* Sed quia per peccatum spiritum gratiæ & charitatis amisit; ejus culpâ condignâ satisfactio ne deletâ, Christus post mortem & resurrectionem suam, rursus insufflavit, & dixit Discipulis suis: *Accipite Spiritum Sanctum.* Ita piacere Ambrosius, verba allegata Genes. expendens: *Insufflaverat tibi Deus (inquit) ut inspirationis suo dono haberet gratiam, quam tibi culpa singularat. Spiritus eras in animam viventem sed quia peccator significulum tenere non potuit propterea venit Jesus, & cum hac dixisset, insufflavit dicens: Accipite Spiritum Sanctum.*

D Spiritualitati convenienter adjungitur sanctitas, & tertia sanctissimæ Trinitatis persona, merito Spiritus Sanctus nuncupatur. Licet enim sanctitas sit aliquod attributum, & tribus personis commune, ut sacrum declarat trisagium, quod Seraphici Spiritus Isaïæ 6. decantant. specialiter tamen titulo Spiritui Sancto tribuitur, quia illi ex vi processione, & ratione proprietatis personalis convenit, ut docet sanctus Thomas in 1. dist. 10. qu. 1. art. 4. ad 4. ubi sic discurre: *In opere naturæ non est invenire rectum & non rectum, quia natura semper eodem modo operatur: bene tamen in opere voluntatis; quia voluntas non semper eodem modo operatur: & ideo convenienter sanctitas, quæ rectitudinem voluntatis importat, adjungitur processioni Amoris, & non generationi quæ est operis naturæ.*

E Confirmatur: si Actus charitatis (quæ est illud quædam imperfecta divini amoris participatio, & veluti quædam scintilla, ex illo purissimo divini charitatis igne in cor humanum progrediens) perfectissimè creaturam rationalem sanctificat, & omnia ejus delet peccata, juxta illud Christi de Magdalena. *Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam in dilexit multum; quanto magis perfectissima illa dilectio, & suavissima Patris ac Filii spiratio, erit actus infinitæ sanctitatis, & terminus illius purissimus & sanctissimus.*

Deinde divinus ille Spiritus, rectè sanctus appellatur.

appellari potest: quia est creatura rationalis fan-
 cificator, & totius sanctitatis fons & origo. Nam,
 ut traditur Doctor angelicus in 1. dist. 15. quest.
 5. art. 1. ad 1. & in compendio Theologiae cap.
 47. sanctum tribus modis sumitur: Primò pro
 quod est purum ac mundum; & sic sanctifica-
 tio dicitur emanatio à peccato per gratiam. Se-
 cundo sanctum idem est quod cultui divino de-
 dicatum & consecratum; & hoc modo dicitur
 templum sanctificari, sicut & vasa quæ ad mini-
 sterium templi seruiunt; sed multò magis ratio-
 nalis creatura, quando ad obsequium Dei appli-
 catur. Tertio sanctum idem est quod firmum, seu
 in bono confirmatum. Et in his tribus modis
 sanctitas Spiritui Sancto appropriatur. Ille enim
 per infusionem gratiæ sanctificantis creaturam
 rationalem mundat & purificat; & ubi à terrenis
 affectibus humana corda separavit, illa Deo ar-
 centissimo charitatis nexu coniungit. Ex quo secun-
 dum charitatis radii, videlicet conse-
 cratio, & divino cultui addictio & applicatio: a-
 more enim est principium ordinationis in Deum,
 & id per quod maxime dedicatur & consecra-
 tur Deo. Et tandem animam à terrenis affecti-
 bus separatam, & Deo consecratam, in virtute fir-
 mitatis ac confirmat, illique immobilitatem quan-
 dam in bono tribuit; quæ tertius est sanctitatis
 radius, seu character.

§. II.

Cur Spiritus Sanctus, amor appelleretur?

Secundum Spiritus Sancti nomen est amor,
 quod duplici titulo ei convenit: Primò ex vi
 processionis & proprietatis personalis. Sicut e-
 nim ex hoc, quòd aliquis rem aliquam intelligit,
 provenit aliqua intellectualis conceptio rei in-
 tellectuæ in intelligente, quæ dicitur verbum: ita
 e contra, quòd aliquis rem aliquam amat, provenit
 quedam impressio, ut ita loquar, rei amate in af-
 fectu amanti, secundum quam amatum dicitur
 esse amatum, sicut & intellectum in intelligen-
 te. Et hæc amor seu impulsus appellari solet, ut
 supra dist. 2. art. 4. ex 8. Doctore ostendimus.
 Secundo Spiritus Sanctus amor nuncupatur,
 ratione suæ operationis, quatenus scilicet nos
 reddat amantes, nobis infundendo gratiam & cha-
 ritatem, per quam amici & amatores Dei constitu-
 mur, juxta illud Apostoli ad Romanos 5. Cha-
 ritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum San-
 ctum, qui datus est nobis. Nam ut discurrit S. Tho-
 mas 4. contra Gentiles cap. 21. ea quæ à Deo in no-
 bis sunt reducuntur in Deum, sicut in causam ef-
 ficentem & exemplarem: in causam quidem ef-
 ficentem, in quantum virtute operativâ Dei ali-
 quid in nobis efficitur: in causam verò exem-
 plarem, secundum quod id, quod in nobis à Deo est,
 aliquo modo Deum imitatur. Cum ergo eadem
 virtus sit Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, sicut
 & eadem essentia, oportet quòd omne id, quod
 Deus in nobis efficit, sit sicut à causa efficiente,
 scilicet à Patre, & Filio, & Spiritu Sancto. Verbum
 tamen sapientiæ, quo Deum cognoscimus, est
 propriè representativum Filii, & similiter amor,
 quo Deum diligimus, est proprium representati-
 vum Spiritus Sancti; & sic charitas quæ in nobis
 est, quamvis sit effectus Patris, & Filii, & Spiritus
 Sancti, tamen speciali quâdam ratione dicitur ef-
 fectus in nobis per Spiritum Sanctum, juxta illud A-

Tom. II.

Apostoli ad Romanos 5. Charitas diffusa est in cordi-
 bus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.
 Ad quod respiciens Bernardus Epist. 107. sic ex-
 clamat: O geminum, ipsùmque firmissimum Dei erga
 nos amoris argumentum! Christus moritur, & meretur
 amari. Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur
 ametur, iste ut ametur. Ille suam multam dilectionem
 in nobis commendat, iste & dat. In illo cernimus quod
 amemus, ab isto sumimus unde amemus. Charitatis igi-
 tur ab illo occasio, ex isto affectio.

§. III.

Cur nomen Doni Spiritui Sancto attribuitur?

Tertium nomen Spiritus Sancti est Donum,
 quod etiam personali proprietate ei compe-
 tit. Ut enim jam ostendimus, Spiritus Sanctus
 procedit ut amor notionalis Patris & Filii; amor
 autem est primum donum quod confertur ani-
 co, & ad quod cætera consequuntur: Ergo Spi-
 ritus Sanctus ex sua proprietate personali habet
 quod sit Donum.

Confirmatur, & illustratur hæc ratio ex D.
 Thoma hic artic. 2. ubi ait: Donum proprie est da-
 tio irredibilib, secundum Philosophum, id est quod non
 datur intentione retributionis; & sic importat gratui-
 tam donationem: ratio autem gratuiæ donationis est
 amor; ideo enim damus gratis alteri aliquid, quia vo-
 lumus ei bonum. . . . Unde manifestum est, quòd amor
 habet rationem primi doni, per quòd omnia dona gra-
 tuita donantur. Unde cum Spiritus Sanctus procedat
 ut amor, procedit in ratione doni primi. Quare Joann.
 3. Filius dicitur nobis ex amore datus: Sic Deus
 dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.
 Et primò ad Corinthios 12. Alii datur per Spiritum
 sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum e-
 undem Spiritum. Et postea multis donis enume-
 ratis sic concludit Apostolus: Hæc autem omnia o-
 peratur unus atque idem Spiritus, dividens singulis pro-
 ut vult. Denique ubi Christus Matth. 7. dicit:
 Si vos cum sitis meli, nolite bona dare dare filiis vestris,
 quanto magis Pater vester dabit bona petentibus se.

Lucas cap. 11. ait: Quanto magis Pater vester dabit
 Spiritum bonum. Id est (ut explicat Athanasius) Spi-
 ritum Sanctum, qui est donorum omnium maxi-
 mum, & inexhausta bonorum omnium, quæ in
 nos à Deo fluunt, origo. Nam (inquit Basiliius)
 per Spiritum Sanctum datur in patris adisum restitutio, in
 regnum calorum reditus, in adoptionem filiorum rever-
 sio, datur fiducia Deum appellandi patrem, confortem
 fieri gratiæ Christi, filium lucis appellari, æternæ gloriæ
 participem esse, & ut semel omnia dicam, esse in omni
 benedictionis plenitudine. Ipse (addit Chrysostomus)
 nostre imaginis est reformatio, mentis perfectio, animæ
 instauratio. Spiritus Sanctus auctor est fidei in Deum,
 spiritualis mentium oculorum nostrorum Sol, interni
 nostri hominis lunæ, Lucifer in pectoris celo. Spiritus
 Sanctus ipse opulentia filiorum Dei, ipse æternorum bo-
 norum thesaurus, ipse Arrabon & pignus æterni regni,
 ipse primitiæ vitæ æternæ, ipse signaculum gratiæ Bap-
 tismi. Spiritus Sanctus ipse fidem facit quòd nos à Deo in
 filios adoptati sumus, ipse corda nostra Deo congluti-
 nat. Spiritus Sanctus ipse cibus est diligentium Chri-
 stum, quo nunquam satiantur. Ipse potus est amarum
 filiorum Dei, ipse charitas eorum qui sibi coniuncti sunt.
 Spiritus Sanctus copula est unionis nostræ cum Christo,
 animarum exultatio, cordis tripidium, Spiritus San-
 ctus lugentium consolatio, mestitudinis depositio, men-
 tis requies, sapientiæ communitio, prudentia inven-
 tio,

Lib. de Spiritu Sancto.

Serm. 2. de Spiritu Sancto.

L. I. Tit. 2.

rio. prescientia illustratio. Hoc Propheta illustratur, A

hoc idiota sapientia conduntur, Spiritu Sancto Reges inunguntur, Sacerdotes ordinantur, Doctores illuminantur, Ecclesie sanctificantur, altaria fundantur, unguentum consecratur, aqua purgantur, Demones abiguntur, morbi curantur. Hic Spiritus (subdit Cyprianus) rubri maris aquas sicavit, & suspensis hinc inde vehementibus fluctibus ab ollis carnum, & Egypti pulmentaris, populum ad spiritalem cremitatem eduxit incolumem; & alimentis caelestibus pavit, manna quasi rorem matutinum infundens graminiibus, quod colligi iustum est ad mensuram.

Tr. 8.
de Spi-
ritu
Sancto.

207.

Quae tamen circa hoc nomen occurrunt difficultates, breviter hic resolvendae. In primis enim donum debet esse illius a quo datur: unde cum Spiritus Sanctus non possit dici esse Patris & Filii (hoc enim dominium & subjectionem importare videtur, quae inter personas divinas reperiri nequeunt) Spiritus Sanctus donum Patris & Filii appellari nequit.

Præterea, cum donum duplicem respectum importet, unum ad personam a qua datur, alium ad personam cui datur; & nulla creatura ab æterno existat, cui Spiritus Sanctus donari possit; nomen do ut non videtur posse Spiritui Sancto ab æterno, ratione suae processionis, ac proprietatis personalis, competere; sed solum in tempore, & per extrinsecam denominationem a creaturis desumptam.

208.

Verum primam difficultatem resolvit D. Thomas hic art. 1. ad 1. ubi docet donum esse posse alterius tripliciter; vel per modum identitatis, quasi a dante indistinctum; vel per modum possessionis, quasi a dante subditum; vel per modum originis, quasi a dante originatum seu procedens. Primo modo essentiae divinae convenit esse donum; & hoc sensu Hilarius dicit lib. 8. de trinit. divinam essentiam esse donum, quod Pater dat Filio; quatenus scilicet per modum identitatis eam habet. Secundo autem modo gratia sanctificans, habitus charitatis, & alia bona creata, dona Dei esse dicuntur. Tertio denique modo, Spiritus Sanctus donum Patris & Filii appellatur, quia ab utroque procedit.

209.

Secundae etiam difficultati occurrit idem angelicus Doctor ibidem respons. ad 4. ubi dicit: Donum non dicitur ex eo, quod actu datur: sed in quantum habet aptitudinem ut possit dari: unde ab aeterno divina persona dicitur donum, licet in tempore detur. Quam doctrinam ex Augustino desumpsit lib. 5. de Trinit. cap. 15. ubi de Spiritu Sancto loquens, ait: Quia sic ab aeterno procedebat, ut esset donabile, jam donum erat, & antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum: nam donum potest esse, & antequam detur: donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest.

* *

*

DIGRESSIO SECUNDA.

De aliis nominibus Spiritui Sancto propriis, vel appropriatis.

Præter tria nomina jam explicata, quae personalia sunt, plura alia recenseri solent, quae vel sunt illi propria, vel saltem appropriata.

In primis solet Spiritus Sanctus Patris & Filii nexus, seu indissolubile Trinitatis vinculum appellari: quia est amor notionalis Patris & Filii; amor autem est ignea catena, flammæque nexus, quod amantium corda inter se copulant; sive (ut ait Augustinus) vitæ cocinea duos copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & amatum: unde & Dionysius amorem definit, vinum unitivam; & unionem inter præcipuos amoris effectus enumerat, itaque Spiritus Sanctus Patris & Filii nexus convenientissime appellatur: tripliciter namque uniuersum Sanctissimæ Trinitatis Personarum, unitate scilicet essentiae, attributorum identitate, & individui amoris affectu; sive (ut loquitur S. Thomas) per consonantiam & convenientiam amoris: quia etsi per impossibile poneretur, quod non essent unum in essentia & attributis, ad perfectam tamen iucunditatem oporteret in illa intelligi unionem amoris.

Deinde Spiritus Sanctus, individuus Patris & Filii nexus dicitur, quia exit a Patre & Filio per eandem habitudinem, quae est communis spiratio, & ad illos unica passiva spirationis relatione refertur. Unde hoc etiam nomen Spiritui Sancto proprium est. Licet enim Pater Filium & Spiritum Sanctum respiciat, & Filius Patrem & Spiritum Sanctum: tamen nec Pater potest dici Spiritus Sancti & Filii nexus; nec Filius Patris & Spiritus Sancti vinculum appellari: quia Pater diversis relationibus Filium & Spiritum Sanctum respicit, illum paternitate, illum spiratione. Et similiter Filius per filiationem refertur ad Patrem, & per spirationem ad Spiritum Sanctum.

Ex hoc nomine derivatur aliud: nam Spiritus Sanctus, non solum individuus Patris & Filii nexus, sed etiam suavissimum utriusque osculum nuncupari solet. Quod egregie expendit & declarat D. Bernardus serm. 8. in Cant. ubi haec verba Sponsae: Osculetur me osculo oris sui, explicans ait: Si recte Pater osculans, Filius osculatus accipitur, non erit abs re osculum Spiritum Sanctum intelligi, utpote qui Patris Filiique imperterritivum patet, gluten firmum, individuus amor, indivisibilis unitas.

Tertio idem amoris Spiritus, vinculum & nexus est, quo proximo copulamur. Quod enim (utquit Augustinus) est anima corpori humano, hoc est Spiritus Sanctus corpori Christi, quod est Ecclesia. Hoc agit Spiritus Sanctus in tota Ecclesia, quod agit anima in singulis corporis nostri membris, Anima, ut docet Seneca, vinculum est, quo singula ejus membra cohaerent: Spiritus Sanctus nexus est Ecclesiae, quo omnia ejus membra mystica conjunguntur; & funiculariter triplex, qui difficile rumpitur, ut dicitur Eccles. 4. Etenim fideles triplici nexu conjunguntur & copulantur, unitate scilicet fidei, & charitatis in, & claræ visionis in patria. Unde Pater unionum merito appellatur, naturæ vinculum, gratiæ gluten, Christianorum pax & harmonia, omnium.

omninoque creaturam felicissimum hymen. A Et Job 27. dicitur facere concordiam in sublimibus: quia terrenis caelestia, humana divinis, lapide in infinis, Verbum & carnem in Christo, virginitatem & secunditatem in Maria, libertatem & efficaciam gratiae in homine, mirabili necessitate indissolubili sociavit.

Quia Spiritus Sanctus Patris & Filii gaudium seu complacentia appellari potest: producit enim per amorem, quo Pater sibi complacet in Filio, ac in illo suavissime delectatur; juxta illud Zenonis Veronensis: *Laturus Pater in alio seipsum genuit ex se.* Unde sicut Apostolus ad Galatas 4. ait, gaudium esse fructum Spiritus Sancti, ita etiam merito dicere possumus, Spiritum Sanctum esse fructum gaudii, quo Pater ab aeterno gaudet & letatur in Filio.

Quomodo Spiritus Sanctus, Paracletus seu consolator nuncupari solet. Nam, ut dicitur S. Thomas 4. contra Gentes cap. 22. Proprium officium est, quod aliquis in praesentia amici delectetur, in quo verbum & factus gaudeat, ac in eo consolationem contra omnes anxietates inveniat: unde in scriptis maxime ad amicos, consolationis causa, conueniunt. Quia igitur Spiritus Sanctus Dei nos amare consuevit, & eum in nobis habitare facit, ut in ipso; consequens est ut per Spiritum Sanctum, gaudium de Deo, & consolationem habeamus, contra omnes mundi aduersitates & impugnationes: unde in Psalmo 50. dicitur: Redde mihi misericordiam salutarem tuam, & Spiritum principalem confortationem.

Ob eandem rationem etiam spiritalis unctio ab Ecclesia appellatur. Nam omnia vulnera animae sanantur; illam ad omnia virtutum opera facile mobilem reddit; omnium caelestium charitatum donis eam spiritaliter reficit ac impinguat; demum illam spiritaliter laetificat, ut ait loquitur Propheta, oleo faciem ejus exhilarat. Unde merito exclamat Richardus: *Habet oleum Deus, habet oleum mundus, ad oleum Dei vasa deficiunt, oleum mundi in vasis defuit, oleum Dei, dulcedo aeternorum, oleum uentis, delectatio praesentium; illa fessioit, ista lesio.*

Denique Spiritus Sanctus virtus Altissimi in Scriptura dicitur: Tum quia primum est diuinitatem omnium operum ad extra principium, ut patet ex infra dicendis: Tum etiam quia est notionalis amor: Patris & Filii: amoris autem maxima virtus est, nihil enim tam durum iamque ferreum est (inquit Augustinus) quod non suo aut igne vincatur: Tum denique, quia factus est Spiritus est praepotens aucto, cui motus & impellendi vis innata est. Quare scilicet Spiritus robustiorum dicitur esse quali turbo impellens patrem. Et A. 2. Spiritus Sanctus adueniens ad modum turbis, seu Spiritus vehementis, ab Evangelista describitur. Item apud Ezechielum cap. 1. caelestis entium animas velociter huc atque illic ferebantur: quia Spiritus vis erat in totis, illasque sacri Pneumatis praepotens afflatus otebat. Unde etiam quaeloram stupenda Sanctorum vis, qua leones in se irruentes, quasi bestias dilacerabat, nisi quia inuenerit in eum Spiritus Domini, ut dicitur Iudae 14. Unde in Apostolo tanta fortitudo & constantia, qua Christum inrepide persequerentur, & in ipsius saeculi potestatis auctoritate steterant, nisi quia induti fuerant virtute ex alto, & Spiritum Sanctum in die Pentecostes receperant?

Tom. II.

Quocirca D. Gregorius homil. 30. in Evangelio. haec verba Platonia expendens, Verbo Domini caeli firmati sunt, & Spiritus oris ejus omnis virtus eorum: per caelos intelligit Apostolos, & addit: *Caerorum ergo virtus de Spiritu sumpta est: quia mundi hujus potestates contraire non praesumerent, nisi eos Sancti Spiritus fortitudo solidasset.*

Prater haec nomina jam exposita, plura in Scriptura reperiuntur hujus divini Spiritus encomia. Nam Sapientiae 7. Spiritus intelligentiae dicitur rectus; bonus, principalis, dulcis, sanctus, mundus, simplex, subtilis, modestus, discretus, securus, certus, mobilis, humanus. Rectus (inquit Cornelius Mullus) quia prava vertit in directa, & aspera in vias planas. Bonus, quo omnia mala pelluntur, vel cooperantur in bonum. Principalis, qui principes nos facit, perturbationum omnium dominus, virtutum triumphatores. Dulcis, per quem amara omnia dulcescunt, dum charitas diffunditur in cordibus nostris. Sanctus, quo peccata remittuntur, & peccatores sanctificantur. Mundus, quo nihil mundius, qui facit mundos, cui non placent nisi mundi. Simplex, qui effugit fictos, & odit omnem dolum. Subtilis ad illebandum, & ad scrutanda, & examinanda iudicia profunda Dei. Modestus, sancti pudoris & verecundiae auctor. Discretus, qui aperit ora mutorum, & linguas infantium facit esse disertas. Securus futuri & praesentis. Certus, qui nec fallitur, nec fallit. Mobilis, abruptus omnes injustas moras impietatis, negligentiae & tarditatis impatiens. Humanus, omnium hominum amans animas.

118.

Lib. 3. de sacro histor.

DIGRESSIO TERTIA.

De effectibus seu operationibus attributis Spiritui Sancto, respectu totius creaturae.

LIcet indivisa sint opera Trinitatis, ut Augustinus dicit, quaedam tamen appropriantur magis uni personae quam alteri, propter aliquam specialem conformitatem ad id, quod ei proprium est. Unde quaedam sunt, quae Spiritui Sancto, secundum illam appropriationem, specialiter convenire dicuntur, ut create, ornate, gubernare, & vivificare, quae in ordine ad omnes creaturas illi conveniunt, ut docet S. Thomas 4. contra Gentes cap. 20.

In primis ergo tertiae personae opus creationis attribuitur, & Spiritus Sanctus in scripturis passim Creator ac mundi optex appellatur: quia, ut inquit S. Thomas loco citato, *Bonitas Dei est ratio volendi quod alia sint, & per suam voluntatem res in esse producit: amor igitur, quo suam Bonitatem amat, est causa creationis rerum.* Vnde Dionysius cap. 4. de divinis nominibus ait, quod divinus amor non permisit Regem omnium sine gemitu in se ipso manere. Item Plato, & quidam alii antiqui Philosophi auctorem, mundi optificem, & rerum omnium causam esse voluerunt, ut dicitur 2. Metaph. Et Zoroastes olim dicebat, ex uno igne omnia esse genita: quia omnia, quae in hoc mundo videntur, ex infinito divini amoris igne proveniunt. Cum ergo Spiritus Sanctus procedat per modum amoris, quo Deus amat seipsum, est principium creationis rerum: & cum in actionibus ad intra iteris sit (non vitio naturae, sed ineffabilis arcani sacramento)

119.

mento) ad extra fecundissimus est, imò & totius fecunditatis author & parens, ut patebit ex infra dicendis.

120. Secundò Spiritui Sancto ornatus & pulchritudo mundi tribuitur, juxta illud Job. 26. Spiritus Domini ornavit celos. Vnde olim Plato dicebat, quòd amor omnia creat, format, perficit, & adornat; quapropter amorem in sinu chaos collocavit, & tres mundos constituit, naturam scilicet angelicam, animam rationalem, & machinam universi; quos ab amore dixit fuisse perfectos & ornatos. Nam Deus, ex infinito suae bonitatis amore, omnium rerum species mentibus angelicis indidit; homini rationem dedit; & toti universo ordinem, distinctionem, & pulchritudinem; ut videri potest apud Marcilium Ficinum, in convivium Platonis orat. 3. cap. 2.

Huic Platoniorum philosophia favet sacer Genesis textus, dicens quòd primo die creationis mundi terra erat inanis & vacua, & tenebrae erant super faciem abyssi: quia scilicet nondum in mundo sacra illi divini peccoris aura perfluerat. Vbi verò Spiritus Sanctus vagari cepit super aquas, illico evanuit deformis ille mundi vultus, quem dixit e chaos: pulchra respenderit caelificas, micaotibus astris; riserunt aequora ponti; terraque purpureos sudit gratissima flores.

Nec mirum quòd Spiritui Sancto mundi ornatus & pulchritudo tribuatur. Nam, ut docet Tullius in libro de Natura Deorum, perfectus mundus est, vivaque Dei imago, quia maxime unus; unus autem ob perfectam partium ejus inter se unitatem; illa verò divini est opus amoris, & effectus Spiritus Sancti. Hic est aurea illa Homeri catena, quae terrenis caelestia, humanis divina, & ima superis colligantur. Hic suavissima illa Orphei lyra, cujus tonitu, non Thebarum civitas, sed amplissima mundi machina conlurgit; quae terras mari, mare aëri, aëremque igni, indissolubili pacis foedere conjungit. Hic denique Deus unio, qui concordiam facit in sublimibus; qui errantes caelestium orbium motus regit; adversos siderum influxus componit; & elementorum inter se pugnantium rixas conciliat: illa enim, inquit idem Cicero, ahu subsistere non possent, nisi uno divino & continuato spiritu continerentur.

121. Tertio Spiritus Sanctus dicitur mundum regere & gubernare: est enim Spiritus amoris, qui efficacissimum habet in humana corda imperium; & Spiritus veritatis, quae fortior praeter omnibus est, & super omnia dominatur & praevalet; ut dicitur 3. Esdræ 4. Illi etiam attribuitur ratio primi principii, & ultimi finis; quorum proprium est omnia movere, applicare, & ad proprios fines dirigere, quòd est illa regere & gubernare. Praeterea, ut dicitur S. Thomas ubi supra, rerum gubernatio à Deo secundum quandam motionem esse intelligitur, secundum quòd Deus omnia dirigit & movet in proprios fines: si igitur impulsus & motio ad Spiritum Sanctum ratio e amoris pertinet, convenienter rerum gubernatio & propagatio Spiritui Sancto attribuitur: unde Pl. 142. dicitur: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Et in Symbolo fidei, nos credere in Spiritum Sanctum, Dominum, profitemur: quia gubernare subditos, proprius actus domini est. Caterum licet potentissimum sit hujus divini

A Spiritus, ac supremi Regis imperium, & efficacissima sua motione voluntates hominum impellat quòd velit: tam dulciter tamen movet, tam suaviter regit, ut eorum non laedat, sed perficit libertatem, Unde & sub figura turbinis seu venti vehementissimi, & sub specie dulcis zephyri, & aera lenissima, in Scriptura exhibetur; ut per hoc motionis ejus efficacia & suavitas designetur, ac declaretur illum attingere à fine usque ad finem fortiter, & disponere omnia suaviter. Hinc Sponsa comites & socia ducunt Cantic. 1. Trahe nos, currentes in odorem unguentorum tuorum. Trahe nos: En Spiritus Sancti efficacissimam in trahendis cordibus omnipotentiam. Currentes in odorem: En gratia efficacis suavitatem, quae sic trahit, ut ex nolentibus faciat volentes. In odorem unguentorum tuorum: his verbis innuitur mira divinae motionis suavitatis. Quid enim unguento suavius? Quid dulcius? quo non laeditur, sed perficitur motus facultas? quo facile mobiles redduntur potentiae. Quomodo ergo humana tolleretur libertas per efficacissimam Spiritus Sancti motionem, quae unguento suavior, voluntates reddit ad omnia facile mobiles? Quomodo libertas auferretur per efficacem Spiritus Sancti gratiam, cum voluntas nostra, ut ait Augustinus, tanto sit liberior, quo divinae gratiae fuerit subjectione?

B Et Pater (subdit Petrus Diaconus) ad veram intrabat libertatem, non violenta necessitate, sed fundendo suavitatem per Spiritum Sanctum. Quomodo servos faceret Spiritus qui liberat à servitute peccati, & qui (ut supra ex Cornelio Musso retulimus) principalis appellatur, quia principes nos facit, perturbationum omnium dominos, & virtutum triumphatores? Quomodo tandem Spiritus amoris coactionem aut servitutem inferret; cum amor servire nesciat, cogi non possit, & qui vim omnibus infert, omnium effugiat violentiam?

C Quarto Spiritus sanctus vivificat. Quod enim inquit Augustinus, est anima corpori hominis, hoc est Spiritus Sanctus corpori Christi, quod est Ecclesia. Cor est vita principium, & fons ac origo spirituum vitalium, quibus omnia vite opera exercentur, & omnia membra vivificantur: Spiritus Sanctus est SS. Trinitatis amor, & veluti Patris & Filii cor. Quid ergo mirum, si ab illo omnes spiritus vitales graui, ac omnia dona & auxilia supernaturalia procedant, & si vivificet omnia Ecclesiae membra, illi per gratiam & charitatem unita? Quid mirum, addit Cyrillus, quòd Spiritus sanctus omnia vivificet, cum ipse natura vita sit, ac vitalis Patris & Filii nexus? Unde (ut supra ex Athanasio retulimus) sicut Pater esset motus sine Filio, ita Pater & Filius non essent vivi sine Spiritu sancto. Quid denique mirum quòd vivificet, cum essentialiter spiritus sit? nam spiritus est qui vivificat, ut dicitur Joann. 3. Unde Cornelius Musso lib. 3. de sacra historia egregie observat omnia spiritu vivificari. Habent enim (inquit) Physici in animalibus suos spiritus; anhelum in primis, tum corporum, illa in corde, in hepate, in cerebro formata, spiritus videlicet naturales, vitales, & animales. Sunt & ipsis Grammaticis spiritus, quos quidem accentus dicimus, ob id quòd syllabis accinant, veluti earum tenores & toni sanè, ut litterae vocales dictionum, sic litterarum

veclation ipsi accensus videntur esse anima quæ
 eam quod eorum sono acuto vel gravi voces i-
 ple fomentur, quasi vivant, vigeant, spirent, &
 loquantur. Hinc porro ad musicam derivatio fit
 spirituum in mensuris enim & inflexiones, incli-
 nationes, & elevationes in tonis & cantibus, spi-
 ritus sunt, quibus animata musica tantam vim
 habet, ut possit amorem excitare, infunderè gau-
 dium, & timores pellere. Ventus etiam spiritus
 nuncupatur, qui halitu suo vitali omnia elemen-
 ta quasi vivificat: nam sine illo terra languet
 res, ac corruptur, mare immotum manet,
 & veluti mortuum; & ignis nisi suavi aliqua
 aura ventilaretur, vivere diu non posset. De-
 inde spiritus anima quæ vivimus, spiritus appellatur, &
 spirare in nobis vivere est: quia quandiu spi-
 ramus, tandiu vivimus; & dum spirare desinimus,
 vivere cessamus. Si ergo tanta est spiritus creati
 virtus, ut ab ipso omnis creaturæ motus, sensus,
 vita, & operatio pendeant: quanta erit spiritus
 potentia, vitalitas, & efficacia qui no-
 strum est Patris Filiique amor, divini que pe-
 ctus impulsus, afflatus, & spiritus, ac aura vita-
 lis? Unde, ut notat D. Thomas ubi supra, Spiritus
 Domini initio mundi dicitur ferri super a-
 quas, non quali ipse moveatur, sed quia est pri-
 mum motionis principium. Et in Symbolo, nos
 in Spiritum sanctum, *Domnum & vivificantem,*
 credere profiteamur: quia non solum in se sua
 virtute & potentia omnia moderatur & regit,
 sed etiam vivifico suo halitu illa fovet, conservat,
 facundat, movet & vivificat. Et ideo corporum
 resurrectio specialiter illi tribuitur. Nam sicut
 Deus in creatione mundi, statim animam membris
 dedit; significans (inquit Augustinus) *Spiritum*
sanctum, qui a principio suo halitu omnia vivificat: ita
 & in resurrectione eodem Spiritu vitam, quam
 omne mortale genus culpa primi parentis ami-
 ctur, restituet ac reparabit; & ut loquitur Apo-
 stolus ad Romanos, 8. *Vivificabit mortalium corpora no-
 stra propter misericordiam Spiritus eius in nobis:* ad-
 implens quod olim promiserat per Ezechielem
 Prophetam cap. 37. his verbis: *Ecce ergo aper-
 tum vultus vestros, & educam vos de sepulchris
 vestris, & stetit quia ego Dominus, cum aperueris se-
 pulchra vestra, & dederis Spiritum meum in vobis, &
 revertentur.*

DIGRESSIO QUARTA.

De Effectibus attributis Spiritui Sancto
 respectu rationalis creaturæ.

Pater quatuor effectus explicatos, qui o-
 mnibus creaturis communes sunt, alii solent
 attribui Spiritui S. respectu rationalis creaturæ,
 quæ gratia & donorum supernaturalium capax est.
 Illi autem sunt: facere nos familiariter cum Deo
 conversari, eius secreta & mysteria nobis reve-
 lare, plus bona & dona nobis largiri peccata re-
 mittere, mentem renovare, adoptionem filiorum
 tribuere, ad percipiendam regni celestis hæredi-
 tatem nos preparare, & denique ad ipsam æter-
 nam felicitatem gloriam nos perducere. De quibus
 effectibus eruditè & eleganter disserit D. Tho-
 mas 4. contra Gentes cap. 21. & 22.

Tres ergo primi effectus quos spiritus sanctus
 operatur in nobis, sunt familiaris cum Deo con-
 versatio, divinorum secretorum & mysteriorum
 revelatio, & donorum, seu donorum Dei largitio

A seu comunicatio. Cum enim (ut egregiè discer-
 rit S. Thomas loco citato) per Spiritum sanctum
 charitas in cordibus nostris diffundatur, teste
 Apostolo ad Rom. 5. & charitas sit perfecta cum
 Deo amicitia: per Spiritum sanctum non solum
 amantes, sed & amici Dei constituimur: juxta
 illud Proverb. 8. *Ego diligentes me diligo.* Hoc au-
 tem amicitia proprium est, quod amicus fami-
 liariter cum amico conversetur, & illi sua secreta
 revelet: cum enim amicitia conjugat affectus,
 & duorum faciat cor unum; non videtur extra
 cor suum aliquis id protulisse, quod amico reve-
 lat. Requiritur etiam ad perfectam amicitiam,
 quod amicus bona quæ habet amico communi-
 cet: quia cum amicum habeat ut alterum se, de-
 bet ipsi subvenire sicut & sibi, bona illi commu-
 nicans. Porro hæc tria in nobis præstat Spiritus
 sanctus: facit enim quod in oratione familiariter
 cum Deo loquamur, & conversetur; juxta illud
 Apostoli ad Philipp. 3. *Conversatio nostra in cæcis
 est.* Divina etiam mysteria & secreta nobis reve-
 lat, ut docet idem Paulus 1. ad Corinth. 2. di-
 cens: *Scriptum est quod oculus non vidit, nec auris
 audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ prepara-
 vit Deus diligentibus se, nobis autem revelavit per
 Spiritum sanctum.* Item ibidem ait, *Spiritus om-
 nia scrutatur, etiam profunda Dei, id est scrutari
 nos facit per donum sapientiæ, ut ibidem expli-
 cat Glossa:* sicut etiam gemitibus inenarrabili-
 bus pro nobis postulare dicitur, quia nos facit
 postulare. Item per Spiritum sanctum Dei bona
 & dona nobis communicantur, ut declarat
 idem Apostolus ibidem cap. 12. dicens: *Acci-
 pitur per Spiritum sermo sapientiæ, alii autem sermo
 scientiæ secundum eundem Spiritum:* & postea mul-
 tis enumeratis, concludit: *Hæc omnia operatur unus
 atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Hæc
 D. Thomas.

Pater per Spiritum sanctum remittuntur
 peccata, & homo interior renovatur. Nam, ut
 discurrit idem S. Doctor loco citato, per hoc
 quod aliquis alterius amicus constituitur, omnis
 D offensa removetur; amicitia enim offensa con-
 trariatur, unde dicitur Proverb. 10. *Vniuersa de-
 licta operit charitas.* Cum igitur per Spiritum
 sanctum Dei amici constituamur, consequens
 est quod per ipsam nobis remittantur peccata. Et
 ideo Dominus dixit Discipulis Joann. 20. *Acci-
 pite Spiritum sanctum: quorum remiseris pecca-
 ta, remittuntur eis.* Unde cum peccati remissio
 non fiat nisi per infusionem gratiæ & charitatis,
 per quam anima interior renovatur, ut in mate-
 ria de justificatione docetur; hinc sequitur, quod
 etiam interior mentis renovatio Spiritui sancto
 attribuitur: juxta illud Psalm. 103. *Emite Spi-
 ritum tuum & creantur, & renovabis faciem terræ.*

E Quid enim per faciem terræ, nisi animæ consen-
 tia designatur? Unde Chrysostomus in illa
 verba Math. 6. *Faciem tuam lava,* sic dicit: *Spi-
 ritus aliter facies animæ consentia intelligitur: sic
 ut enim in conspectu hominum gratiosa est facies
 pulchra, sic in oculis Dei speciosa est consentia mun-
 data.*

Item quia ex benevolentia quam quis habet ad
 alium, contingit quod eum sibi adoptat in filium,
 ut sic ad eum hæreditas adoptantis perveniat;
 convenienter Spiritui sancto adoptio filiorum
 Dei attribuitur, secundum illud ad Roman. 8.
*Accepisti Spiritum adoptionis filiorum, in quo cla-
 mamus ab ætate Pater.* Ita S. Thomas ibidem: ex
 quo

quo infert. per Spiritum sanctum nos à duplici
servitute liberari, nempe passionum & peccati,
quæ nos bono apparenti subijciunt; & timoris,
quo metu gehennæ bona operamur, juxta illud
Apostoli ad Roman. 8. *Non accepisti spiritum ser-
vitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filio-
rum.* Unde notat Chryzostomus, quod filio pro-
digo, è servitute redeunti, paterfamilias annu-
lum posuit in manu ejus, in signum perfectæ li-
bertatis; *Annulum, inquit, honoris, titulum liber-
tatis, pignus Spiritus Sancti.* Item Chryzostomus
& Eusebius Emisenus lepidè advertunt, Spiritu-
m sanctum post Pentecosten advenisse: quia
Pentecosten, sive quinquaginta annorum circu-
lus emensus, Jubilæi tempus erat, id est annus
remissionis, quo & servis dabatur libertas, &
omnis hæreditas ad proprios revertebatur.

127.

Denique cum ad filios hæreditas de jure per-
tineat, juxta illud Apostoli ad Roman. 8. *si filii,
& heredes:* ad Spiritum sanctum pertinet, non
solum nos adoptare in Dei filios, sed etiam nos
preparare, & reddere habiles ad percipiendam
æternæ gloriæ hæreditatem, & ad illam nos per-
ducere. Ita S. Thomas loco citato, ubi ait: *sicut
ad hoc quod corpus aliquod ad locum ignis perveniat,
oportet quod igni assimilatur. levitatem acquirens,
ex qua motu ignis proprio moveatur; ita ad hoc quod
homo ad divinæ fruitionis beatitudinem, qua Deo
propria est secundum suam naturam, perveniat, ne-
cesse est, primo quidem quod per spirituales perfe-
ctiones Deo assimilatur, & deinde secundum eas ope-
retur, & sic tandem prædictam beatitudinem conse-
quatur.* Dona autem spiritualia nobis per Spiritum
sanctum dantur, ut ostensum est; & sic per Spiritum
sanctum Deo configuramur, & per ipsum ad bene o-
perandum habiles reddimur, & per eundem ad beati-
tudinem nobis via preparatur. Quæ tria Apostolus in-
sinuat nobis 2. ad Corinth. 3. dicens: *Vixit nos Deus,
& signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus no-
stris.* Et ad Ephes. 1. *Signati estis Spiritu promissionis
sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Signatio enim
ad similitudinem configurationis pertinere videtur; un-
ctio autem ad habilitatem hominis ad perfectas ope-
rationes; pignus autem ad spem quæ ordinatur in cæ-
lestem hæreditatem, quæ est beatitudo perfecta. Hæc
D. Thomas. Quibus verbis egregiè docet, Spi-
ritum Sanctum non solum nos adoptare in Dei
filios, sed etiam nos preparare ac reddere habi-
les ad percipiendam regni cælestis hæreditatem
(in quo divina adoptio distinguitur ab humana,
quæ non tribuit, sed supponit potentiam seu
capacitatem percipiendi hæreditatem) illamque
amoris Spiritum, non solum salutis portum nobis
ostendere, sed etiam ad illum efficacissimâ
suâ motione & impulsu nos perducere. Unde
ait Ambrosius proprium Spiritus Sancti munus
esse, ut prædestinatos in cælestem patriam deducat,
juxta illud Prophetæ Psalm. 142. *Spiritus
tuus bonus deducet me in terram rectam.* Et Cyril-
lus hæc verba Exodi 33. *Facies mea præcedit te,
& requiem dabit tibi,* expendens: *Dei facies, in-
quit, Spiritus Sanctus appellatur, quoniam ipsam Dei
essentiam ostendit.* Cui concinit Anastasius Synai-
ta in hæc Psalmi verba: *Signatum est super nos lu-
men vultus tui Domine: Lumen, inquit, divini vul-
tus Spiritus Sanctus est, rectâ viâ deducens in glo-
riam.*

Sicut ergo Deus olim ducebat populum Ju-
daicum per desertum in terram promissionis, no-
cte per columnam ignis, & die per columnam nu-
bis; ita & Christianos per Spiritum sanctum ad

A patriam eorum deducit. Ignea hæc nobis in
hujus sæculi nocte columna præfulget: nubes
istâ ititerantes in die refrigerat; hic peregrina-
tionis nostræ dux & comes, qui gressus nostros
dirigit in viam salutis, errantes in cælestem pa-
triam reducit, ibique proprias singulis decernit
gloriæ mansiones. Nec mirum: Sanctus quippe
Spiritus personalis est Patris filique amorano-
ris autem proprium hoc munus est, si Platoni-
des habenda sit, ut animas in cælum reducat, his
quamque collocet sedibus pro cuiuslibet meritis
varios ordinet gloriæ gradus, faciatque omnes in
illa distributione quieros: ut videri potest apud
Ficinum in convivio orat. 4. cap. 6.

B Adde quod, proprium Spiritus sancti munus
est, gratiam & charitatem cordibus nostris infun-
dere, ut supra cum D. Thoma ostendimus. Gra-
tia autem est semen gloriæ, & fons aquæ salientis,
in vitam æternam, ut dicitur Joann. 4. Charitas
etiam est principium meriti, & mensura claræ
Dei visionis, aureaque illa ulna, quæ apud Eze-
chiælem Angelus altitudinem & latitudinem
templi gloriæ mensurabat. Jure ergo merito spi-
riti sancto tribuitur Sanctorum in cælis glori-
ficatio; illæque ob suam infinitam pulchritudinem,
ad se specialiter dicitur trahere Seraphinorum
affectus ac desideria, juxta illud i. Petri 4. *Spiritus
Sanctus misit de cælo, in quem desiderant Angeli
percipere.* Unde (ut ex Cyrillo & Anastasio Synai-
ta vidimus) Dei facies appellatur: Tum quia
Patrem & Filium nobis ostendit. Tum etiam,
quia sicut pulchritudo specialiter refulget in vi-
tu; ita (inquit Rupertus) amore inter divinos & eter-
nitate adoratur æternus & cælis, amore etiam pulchre-
scit & veneratur Spiritus Sanctus. Quam suavis
igitur est, Domine, Spiritus tuus! Spiritus tuus
super mel dulcis, & hæreditas tua super mel & favum.
Eccles. 24.

DIGRESSIO QUINTA.

D De variis Spiritus Sancti figuris & ap-
partitionibus.

R Eadè observavit angelicus Doctor infra
quæst. 43 art. 7. quod quia Deus providet
omnibus secundum uniuscujusque modum, est
autem modus connaturalis hominis, ut per visi-
bilia ad invisibilia manuducatur: ideo conveni-
ens fuit ut per aliquas visibiles creaturas, invisibi-
les divinarum Personarum missiones manife-
starentur: juxta illud Dionysii cap. 1. de Eccles.
Hierarch. *Non aliter fas erat insinuari nostris lucere
divinum radium, nisi suo sacrorum varietate relucen-
tiam, quibus ad superiora ferremur, occurrat.* Ex
quo ibidem infert, conveniens fuisse quod Spi-
ritus sanctus sub variis formis & figuris Christo
& Apostolis appareret. & sub specie columbæ,
aquæ, ignis, venti, & linguæ ignis, se mundo
manifestaret, ut patebit ex infra dicendis.

§. I.

Cur sub specie & figura columbæ Spiritus San-
ctus apparuerit?

PRIMA Spiritus Sancti apparitio fuit sub spe-
cie & figura columbæ, Nam, auctore D. Ba-
silio homil. 2. in Exameron: Sacer ille Spiritus
in ipsius nascens mundi exordio, sub specie avi-
culæ

re (non alterius certe quam columbae) ferre-
 batur super aquas, ut dicitur Gen. 1. vel ut
 habetur alia versione, volitabat super aquas, in-
 volitabat aqua: volitare autem & incubare, pro-
 pter quod avis est. Item in ipsius Ecclesiae nascen-
 tiam principio, sub eadem specie apparuit: nam
 post baptizatum & orante, apertum est caelum,
 & descendit Spiritus sanctus corporali specie
 sicut columba in eum, ut dicitur Lucæ 3. Hinc
 est quod saepe sapientis hujus simplicissima avicu-
 la figuram assumpsit, quoties sanctissimis Ec-
 clesiae Doctoribus apparuit, Sic enim Ambrosii,
 Gregorii, Doctores angelici, Ambrosii Sancte-
 domini, & aliorum auribus sub forma columbae
 apparere visus est, Cur verò hujus potius mitif-
 forme avicolae, quam generosae aquilae, aut vul-
 canis speciem inducere voluerit? nunc à nobis
 investigandum est.

Prima ratio sumitur ex D. Thoma loco nu-
 mero relato, in resp. ad 6. ubi docet Spiritum
 sanctum sub specie columbae, quae avis fecun-
 dissima est, apparere voluisse, ad significan-
 dam spiritualem ipsius fecunditatem. Licet
 enim divinus ille Spiritus in Divinis nihil ge-
 neret, nullamque personam producat: ad ex-
 tra cœlestem tantam vi pollet, adeoque fecundus
 est, ut nihil in tempore à Deo in creaturas pro-
 cedat, cujus ipse author non sit. Caelus ille (in-
 quit Cornelius Musius) terram, elementa, cun-
 ctasque animantia producit, producitque fovet, con-
 servat, vivificat, & renovat: natura conditor, gra-
 tia creator, gloria consummator, rerum omnium u-
 niversale principium, divini caloris sublimis quidam
 vapor & halitus, qui vivax semper, praesens, & ve-
 hax, nihil habet remissionis, sed operosus & efficax,
 nunquam vel labore, vel tedio victus, universam
 naturam fovet & alit, mundum conservat, vegetat
 animas, permulcet animos, elementa permiscet, caelos
 regit & permeat, dat pondus ventis, fecundat annos
 & tempora.

Nec solum in operibus naturae fecundus est,
 sed etiam in ordine gratiae: cum ab ipso omnia
 fluunt charismata gratiarum; sicut omnes spiri-
 tus vitales à corde exeunt, ut supra declaratum
 est; & omnium qui in Christo renascuntur, &
 in Dei filios adaptantur, parens ac genitor sit,
 juxta illud Leonis Papae: *Omni homini renascen-
 tia baptizatus est, inflatur uteri virginis, eodem spiritu
 replente fontem, qui replevit & virginem.* Et
 dicitur s. cap. 5. *Virtus Altissimi, & obumbratio
 spiritus Sancti, quae fecit ut Maria pareret Salvato-
 rem, eadem fuit ut regeneret mundum credentem.* O-
 mniam ergo, ô stupendam hujus divini Spiritus
 fecunditatem! qui quod in Divinis non alle-
 quatur, hoc in creaturis exequitur; in Deo fec-
 undat steriles, filium non generat; in humanis
 fecundissimus, numerosam filiorum prolem
 Deo gignit. Ad quod respiciens Spontia, ex-
 clamat Cantic. 1. *Oculum me osculo oris sui.* Ubi
 intelligitur Doctor: *Tanta, inquit, efficacia osculum
 sanctum est (scilicet Spiritus sanctus, qui Patris
 & Filii suavitissimum est osculum) ut ex ipso, mox
 cum acciperet illud sponsa, concipiat; tum sentibus
 naturam uberibus, & lacte quasi pinguiscentibus in te-
 porem.*

Sed quod adhuc mirabilis est, Spiritus ille
 amoris, propriæ ad intra sterilitatis concitus, di-
 vinitatemque amplexus fecunditatem; aliam adhuc
 prolem tanto parente dignam appetit, in no-
 vum voluit erumpere partum; & qui verus est

A Deus, Deum ipsum in utero Virginis genera-
 vit, illumque, à quo divinam in aeternitate na-
 turam recipit, humanam in tempore carne cir-
 cundedit. Incarnatio enim Verbi divini, opus
 est Spiritus sancti; opus Spiritus, Virginis par-
 tus; opus Spiritus, fructus ventris virginei; o-
 pus Spiritus, flos ille de quo scriptum est in Can-
 tico: *Ego flos campi, & lilium convallium.* Nam ut
 egregie observavit divus Bernardus: *hortus in
 hoc differt à campo, quod hortus quidam ut floreat,
 hominum manu & arte excolitur, campus vero ex se-
 met ipso naturaliter producit flores, & absque omni
 humano diligentia adfuturo. Unde & ibidem sub-
 dit: Christus non se debuit horti proferari, ne
 humano videretur, pere generatus. Pulchre &
 convenientissime flos campi sum ait, qui & absque hu-
 mano industria prodit.*

Secunda ratio cur Spiritus sanctus in specie
 columbae potius quam aquilae, apparere voluerit
 est propter puritatem & munditiam, quam Spi-
 ritus sanctus specialiter diligit. Columba enim
 castissima est tota caelestibus incumbit, nec un-
 quam vel minimum granum è terra attollit,
 quin statim in caelum oculos attollat; non circa
 cadavera & carnes volitat, sed rehidet juxta flu-
 enta aquarum, ubi caeli imago relucet, semper
 ejus obtutibus objiciuntur caelestia, semper in-
 petra contemplatur. Ita etiam Spiritus sanctus
 munditiam mentis & corporis diligit, non nisi
 vacuas ab omni carnali & terreno affectu men-
 tes adimplet, nec nisi in mundis cordibus quie-
 scit, juxta illud Genes 6. *Non requiescet Spiritus
 meus in homine, quia caro est.*

Ter legimus columbam à Noë ex arca emis-
 sam. Primâ vice rediit, quia non invenit ubi
 requiesceret pes ejus. Secundâ vice reversa
 est, olivæ ramum ore deferens. Tertiò de-
 mum emissa, inventâ requie, habitavit in ter-
 ra, per diluvium purgata, & quasi renovata.
 Emissio illa columbae figura est, ut docent SS.
 Patres, adventus Spiritus sancti; qui primò in-
 visens creaturam, non invenit quomodo super
 eam requiesceret; adeò nimirum impletas om-
 nia occupaverat; omnis enim caro corrumpat
 viam suam. Rursus emisit Deus colum-
 bam Spiritus, & inventâ requie apud fideles &
 mundos, in eis habitavit, iudificavit, & man-
 sionem fecit.

Tertia ratio insinuat ut à D. Bernardo serm. 1.
 de Epiph. ubi ait: *Nec incongrue, d. indicandum A-
 gnus Dei venit columba, quia nihil melius agno con-
 venit quam columba. Quod agnus in animalibus, hoc co-
 lumba in avibus: summa utriusque innocentia, summa
 mansuetudo, summa simplicitas. Quid enim sic alienum
 ab omni malitia sicut agnus & columba nocere cuiquam
 nesciunt, ledere non noverunt. Idem docet Pascha-
 sius libro 2. in Matth. dicens: Spiritus sanctus in spe-
 cie columba apparuit, ut per eam exponeret, quales
 futuri erant, qui ad gratiam ejusdem Spiritus perve-
 nirent. Columba enim fel non habet, & ex hoc insinuat,
 quod in selle amaritudinis esse non debet, quisquis ad
 gratiam Spiritus Sancti venire exoptat.*

Non est omittendum quod ait Tertullia-
 nus in libro de Baptismo cap. 8. *Quemadmo-
 dum post aquas dicitur, quibus iniquitas antiqua
 purgata est, post baptismum (ut ita dixerim) nun-
 di pacem caelestis tra praeco columba verris annuntia-
 vit, dimissa ex arca, & cum olea reversa; quod si-
 gnum est, cum apud nationes paci praetenditur, ita post
 vetera delicta, columba sancti Spiritus advolat,
 pacem*

Serm.
 47. in
 Cantic.

130.

131.

pacem Dei afferens emissus de caelis, ubi Ecclesia est
arca figurata. Concinit Chrysolomus serm. 160.
his verbis: Hodie Spiritus Sanctus supernat at aquis
in specie columba: ut sicut illa columba Noë nuntia-
verunt diluvium discessisse mundi; ita ista indice
nosceretur, perpetuum mundi cessasse naufragium;
neque, sicut illa, veteris olivae surculum portaret, sed
totam in caput parentis novi chrismatum pinguedinem
funderet, ut impleatur illud quod Propheta prae-
dixit: Propterea unxit te Deus tuus oleo latiria, pro confor-
tibus tuis.

132. Denique sanctus Thomas 3. parte quaest. 39.
art. 6. in Corp. docet conveniens fuisse, ut
Spiritus sanctus in specie columbae, quae sim-
plex est animal, appareret: ut significaretur, **B**
omnes baptismo Christi baptizandos, si sim-
plici corde & non fide accedant, Spiritus san-
cti gratiam recepturos. Et ibidem in respon-
sione ad 4. plures & egregias assignat rationes, seu
congruentias, cur Spiritus sanctus in specie
columbae super Christum baptizatum appare-
re voluerit. *Duendum (inquit) quod Spiritus
Sanctus in specie columbae apparuit, propter tria:
Primo quidem propter dispositionem qua requiritur
in baptizato, ut scilicet non fictus accedat; quia sic
dicitur Sapient. 1. Spiritus Sanctus disciplina effu-
giet fictum: columba autem est animal simplex,
astuta & dolo carens, unde dicitur Matth. 10.
Estote simplices sicut columbae. Secundo ad designan-
dum septem dona Spiritus Sancti, qua columba suis
proprietatibus significat. Columba enim secus flu-
entia habitat, ut inde viso accipitre, mergat se, &
evadat; quod pertinet ad donum sapientiae, per quam
Sancti secus Scripturae vinea fluentia resident, ut in-
cursum diaboli evadant. Item columba meliora gra-
na eligit, quod pertinet ad donum scientiae, qua San-
cti sententias sanas, quibus pascantur, eligunt.
Item columba alienos pullos nutrit, quod pertinet
ad donum consilii, quo Sancti, eos homines qui fue-
runt pulli (id est imitatores diaboli) doctrina nutri-
unt & exemplo. Item columba non lacerat rostro,
quod pertinet ad donum intellectus, quo Sancti bonas
sententias lacerando non pervertunt, haereticorum
more. Item columba felle caret, quod pertinet ad
donum pietatis, per quam Sancti iram irrationabilem
earent. Item columba in cavernis petrae nisticat,
quod pertinet ad donum fortitudinis, quo Sancti
in plagis mortis Christi, qui est petra firma, ni-
dum ponunt, id est, suam refugium & spem. Item
columba gemitum pro cantu habet, quod pertinet
ad donum timoris, quo Sancti delectantur in ge-
mitu pro peccatis. Tertio apparuit Spiritus San-
ctus in specie columbae, propter effectum proprium
baptismi, qui est remissio peccatorum, & reconci-
liatio ad Deum: columba enim est animal mansue-
tum, & ideo sicut Chrysolomus dicit super Matth.
in diluvio apparuit hoc animal, ramum ferens oli-
vae, & communem orbis terrarum tranquillitatem an-
nuntians.*

Homil.
12.

133. Quarunt aliqui, an illa columba, in qua Spi-
ritus sanctus apparuit, fuerit verum animal?

Respondet sanctus Thomas ibidem artic. 7.
affirmative. Sicut enim, inquit, non decebat,
ut Filius Dei, qui est veritas Patris, aliqua fictio-
ne uteretur; & ideo non phantasticum, sed ve-
rum corpus accepit: ita etiam conveniens non
erat, quod Spiritus sanctus, qui Spiritus veritatis
est, ut dicitur Joann. 16. figmentum aliquod
adhiberet; & ideo etiam ipse veram colum-
bam formavit in qua appareret, licet ipsam in

A unitatem personae non assumpserit, sicut Chri-
stus humanam naturam.

§. II.

Cur aqua figuram Spiritus Sanctus as-
sumperit?

Columbae libenter resident juxta fluentia
quarum, ut dicitur Cantic. 5. Zephyri etiam
super rivulorum & fontium aquas amenissime
lucunt. Quid mirum ergo, quod Spiritus san-
ctus, qui sub purissima columbae, & zephyri
jucundissimi specie in Scriptura exhibetur, a
qua speciem assumere dignatus sit, & tam liben-
ter in aquis quiescat, ut de ipso, quod Tertu-
lianus de Christo scripsit, dici jure merito pos-
sit: Nunquam sine aqua Spiritus Sanctus. In ipsius
enim mundi exordio, hoc purissimum elemen-
tum, tanquam propriam sedem ac vehiculum,
assumere dignatus est. Unde idem Auctor libro
de Baptismo cap. 13. In primordio fecit Deus cae-
lum & terram. Terra autem erat invisibilis & in-
composita, & tenebrae erant super abyssum, & Spi-
ritus Dei super aquas ferebatur. Habet homo in
primis aetatem venerari aquarum, quod antiqua In-
stantia; debita dignationem, quod divini Spiritus
sedes; gratior scilicet ceteris tunc elementis. Non
& tenebrae tota adhuc sine cultu siderum informes, &
tristis abyssus, & terra imparata, & caelum rube-
solus liquor semper materia perfecta, lata, simplex,
de suo pura, dignum vehiculum Deo subiecerat.
Item cum Christus ad ripam Jordanis baptiza-
retur, statim descendit Spiritus sanctus, &
sub specie columbae super aquas volitavit, ut
illas sanctificaret & fecundaret, atque illis vim
fideles per Baptismum regenerandi tribueret.
Tunc (addit Tertullianus) ille sanctissimus Spi-
ritus super emundata & benedicta corpora, libens
a Patre descendit super baptismi aquas, tanquam
pristinam sedem recognoscens conquestus. **D**
figura delictus. Denique adeo placuit illi sacrum
hoc habitaculum, ut per aquam adventum su-
um, & gratiam quam in cordibus nostris dis-
fundit, significari ac figurari voluerit. Nam
Christus mulieri Samaritanae dicebat: Si scires do-
num Dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu
petisses ab ipso, & dedisset aquam vivam. Aqua haec
(inquit Cyrillus) vivificans gratia Spiritus Sancti
est. Quod ipsemet Evangelista aperte declarat, ut
dicens: Die magno festivitatis suasit Jesus, & cla-
mabat dicens: si quis sitit veniat ad me, & bibat. Qui
crediderit, flumina de ventre ejus fluent aqua viva. Et
statim addit: Hoc autem dixit de Spiritu, quem ac-
cepturi erant credentes in eum.

Et certe non poterat sub aptiori simbolo Spi-
ritus sancti gratia designari, quam sub aqua
specie; sive ejus origo, & inclinatio, sive ejus
proprietas, aut effectus considerentur. Aqua
enim in primis manat ex rupibus, & quibus ut
plurimum fontes scaturiunt; ex locis excelsum
ima descendit, & de montibus profluit in convul-
siles, juxta illud Prophetae Psalm. 103. Qui emittit
fontes in convallibus, inter mediam montium petram
ibunt aquae.

Deinde aqua quatuor habet proprietates seu
effectus praecipuos; scilicet lavare, refrigerare,
rigare ac fecundare terram, & sitim extin-
guere.

Simi

139 Præterea, Sicut ignis in propria sphaera quiescit, & extra illam in continua est agitatione & motu: ita Spiritus sanctus intra Divinitatem non operatur notionaliter, nec ullam producit personam divinam, sed est Patris & Filii luavissima quies, ac veluti *utriusque centrum*, ut quidam dicit: ad extra verò continuo operatur, & est omnium externarum operationum principium, ut supra fusè ostensum est. Et ideo Genesim primo dicitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas. Ubi Chrysostomus: *Mihi videtur, inquit, hoc significare, quòd affuerit efficax quadam & vitalis operatio aquis, & non fuerit simpliciter aqua stans & immobilis, sed mobilis, & vitalem quandam vim habens: nam quòd immobile, omnino inutile est; quòd verò moveretur, ad multa conducit.*

140 Addo, quod ignis septem habet proprietates seu effectus præcipuos, similes his quos Spiritus sanctus operatur in nobis. Ignis enim urit, purgat, illuminat, homogenea congregat, disgregat heterogenea, liquefacit, & in cinerem redigit. Similia Spiritus sanctus operatur in nobis. Nam sui amoris igne corda nostra exurit, juxta illud Augustini in Soliloquiis. *O ignis sancte, quam dulciter ardes, quam desideranter adurus! exurit, inquam, non ut consumatac destruat, sicut ignis corporeus, sed potius ut augeat, purget, ac perficiat, non secùs ac ignis qui Moyse in rubo apparuit, quo rubus ardebat, & non contumebatur.*

*O hominibus
rio 18.
in Psal.
118.*

*Serm. 57.
in Cantica.*

Unde præclare Ambrosius: *Ignem Dominus misit in terram, non ut eam Sodomitano rursus, sicut scriptum est, arderet incendio; non ut eam donata munere fecunditatis, aut usu vel flore viriditatis exueret; opus enim suum Dominus probare magis atque augere quam minuire aut damnare consuevit. Quem ergo Dominus ignem in novo sparsit testamento, qui secretos mentium, divina ardore cognitionis, inflammarer affectus; qui vaporem fidei & devotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Et Bernardus: Ignis qui Deus est, consumit quidem, sed non affligit; ardet suaviter, desolat feliciter. est enim verè carbo desolatorius, sed quisque in vitia exerceat vim ignis, ut in anima vicem exhibeat unctionis.*

141 Secundus hujus divini ignis effectus est purgare corda, & illa à terrenis separare affectibus: cum enim Spiritus sanctus purissimus sit, & nedum sanctus, sed ipsa sanctitas, totiusque origo puritatis & sanctitatis, ut fusè antea declaratum est, non nisi in purgatis ab omni peccatorum labe cordibus requiescit. Unde merito aduersionis Spiritus appellatur, quia sui amoris igne spinas & vepres peccatorum adurit. Vnde Chrysologus: *Ager quoties longè incurià sylvescit, & toto luxuria agrestu sordescit horrore, peritissimi cultoris utique semper aperitur & purgatur incendio, ac studio benigno cultor ignis apponitur, ut exustis sentibus reveletur prima facies campi, præstet agricolæ libertas, fiat facilis via vomeri, sit germinis serax sterilis diu terra, & longa ac mæsta otia lato latissima jam repenset in fructu.*

Serm. 64

142 Ex purgatione sequitur illuminatio, quæ tertius Spiritus sancti effectus est. Sicut enim in rebus corporeis diaphaneitas est proxima dispositio ad recipiendam lucem (quæ idcirco *actus diaphani* definitur à Philosphis) ita & in spiritualibus puritas mentis est ultima dispositio ad sapientiam, quam idcirco Divus Augustinus, *purificata mentis intelligentiam*, appellat. Vnde postquam Spiritus sanctus humana corda sui amoris igne purgavit, confestim

A mentes eorum illuminat, & suæ infinitæ sapientie luce perfundit, juxta illud Theroconum primo, *De excelsis misit ignem in visceribus meis, & rudivis me.* Quàm magnus ergo Doctor charitatis! Quàm felix Spiritus sancti schola: Quàm velox (inquit Leo Papa) *sermo sapientie*: Quàm *ubi Spiritus sanctus magister est, quàm cùd distat* quòd docetur! Ecce (subdit Gregorius) *implet cu charadum puerum, & Psalmistam facit; implet cu pastorem armentarium, sicomoros vellentem, & Prophetam facit; implet abstinentem puerum, & judicem senum facit; implet piscatorem, & prædicatorem facit; implet persecutorem, & doctorem Gentium facit; implet publicanum, & Evangelistam facit.* O qualis est artifex iste Spiritus! nullà ad ascendendum morà agit in omne quod voluerit. Maxime ut reigerit mentem, docet, solùmque resipisse, docuisse est.

B Quartus ejus effectus est congregare homogenea, omnesque fideles in unitatem fidei & charitatis colligere. Nam sicut in malo parvo (ait Gregorius) uno exterius cortice, interius grana mununtur; sic innumeros sancte Ecclesie populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet.

Disgregat etiam heterogenea, illaque ab invicem secernit: videlicet à terrenis celestibus, spiritualia à carnalibus; ab humanis & creatis, divina & increata.

C Denique idem amoris Spiritus, calore fidei & devotionis ardore, Sanctorum corda liquefacit, eaque per donum timoris, & virtutem humilitatis, veluti in cinerem redigit. Unde Sponsa dicebat in Canticis: *Anima mea liquefacta est, ubi sponfus locutus est.* Et Abraham Deum allocuturus exclamabat: *Loquar ad Dominum, sicut sim pulvis & cinis.*

Non est prætermittenda alia egregia inter ignem & Spiritum sanctum similitudo & analogia. Ignis enim naturà quidem beneficis, per accidens tamen nocet; igne everta est Sodomæ; igne conflagrabit univèrsus orbis; igne torquentur dæmones; ignis denique, *divina vindicta thesaurus & instrumentum est*, ut ait Tertullianus. Ita pariter Spiritus sanctus naturà sua benignissimus ac luavissimus est, amore, charitatis est, bonitas est, ipsaque Patris, Filiique suavitas. Ille tamen lævit in impios & obduratos, & severissimam de illis vindictam sumit; amor quippe læsus fit furor, ut quidam ait; & charitas, ut inquit Bernardus, *quæ solet savire, & patienter novit irasci.* Columba ista, licet mitissima aliquando irascitur, et tunc que ira adedè timenda est, ut exclamet Propheta: *Asie gladii columba singulis ad terram suam fugient.* Hic advocatus, qui nunc Patrem pro nobis interpellat gemitibus inenarrabilibus, in die judicii arguet mundum de peccato, de justitia, & de judicio, ut dicebat Christus Joannis annis decimo octavo. Ille qui nunc hominum consolator est ac defensor, tunc erit impiorum accusator, judex ac tortor. Unde miles ille epulo, qui cruciabat in flammis, nesciebat quid diceret, dum Abraham rogabat ut mitteret Lazarum, qui intingeret digitum suum in aquam, & refrigeraret linguam ejus. Nam per digitum designatur Spiritus sanctus, qui, *ut tra Dei digitus*, ab Ecclesia appellatur: ille autem damnatos non refrigerat, sed cruciat; non solatur, sed torquet. Hæc Deum dicitur

E

aliam diuine iustitiae non hebetat, sed acuit & limat, ut hoc lenimine fiat acutior. Hic facer diuini oris flatus, non extinguit, sed accendit interuallum incendia, & prunas eius magis ardere facit, ut dicitur Job 41. Denique ignis iste (inquit Hieronymus) qui descendit super Apostolos, duplicis est naturae: sicut habet credentibus, tenebras, suppliciaque munditia.

§. IV.

Cur Spiritus sanctus in forma venti seu spiritus vehementis advenit

Quarta Spiritus sancti apparitio fuit sub forma venti & spiritus vehementis, ut dicitur Act. 2. cuius figuræ & apparitionis plures etiam suppetunt rationes egregiæ.

In primis Spiritus sanctus sub forma venti apparere voluit, ut personalis eius proprietates monstraretur: procedit enim per viam amoris, & tanquam notionalis amor Patris & Filii; amor autem, cum sit veluti quidam impulsus, quo voluntas amantis impellitur in amatum, rectè per ventum seu spiritum vehementem designatur. Et certè si ventus ex Aristotele, exhalatio quedam sit, quid aptius quæso ad designandam processionem Spiritus sancti? Cum enim procedat via amoris, rectè exhalatio diuina dici poterit: namque est animam exhalare: unde & anima plus ubi amat, quam ubi animat, esse perhibetur.

Deinde, sicut ventorum origo abstrusa est, illique soli cognita, qui educit eos de thesauris terræ: ita & Spiritus sancti processio, eisque in hominum mentes illapsus, secretissima & obscurissima sancti. Unde Christus dicebat Joannis tertio. Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis unde veniat, aut quo vadat. Et Abacuc tertio. Dum ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan. Ab Austro, quæ regio calidissima est, venire dicitur Spiritus sanctus, quia ex amore procedit & ex solo bonitatis & charitatis impulsu in animas sanctas illabitur. De monte verò Pharan (seu quod idem est, de monte obscuro & umbroso) profectus dicitur, quia processio ejus obscurissima est, & posuit tenebras latibulum suum, ut ait Bernardus, eisque in animam iusti aduentus, seu illapsus, secretissimus, & ab humanis sensibus remotissimus, juxta illud Job capite nono. Dimiserit ad me, non video eum, si abierit, non intelligam. Alluit ad hoc nesciens antiquitas: Syconii enim, teste Paulania, noctu sacrificabant ventis, subobscuram esse dicentes eorum naturam; & Aristoteles sugillat omnes retro Philosophos in incertis naturæ venti. Sanè si ea cæcutiat homo ignorantia, ut naturam venti adhuc ignoret, potiori ratione mens ejus caligat in indagine Spiritus sancti, qui proinde jure merito ventus esse dicitur.

Præterea inter effectus venti & Spiritus sancti plures & eximie reperiuntur similitudines & analogiæ. Venti enim purgant ætrem, colligunt nubes, easque in pluviam resolvunt, glaciem liquefaciunt, & hortos perficiunt, ac suavissimos ex illis faciunt exhalare odores. Non dissimilis certè Spiritus sancti operatio: purgat enim superuacua, & noxia quæque repellit, ut lepidè declarat Cyprianus his verbis: Flatus ille à carnali palata corda purgat. Ignis iste factam concupiscentiam consumit. Deinde facer hic ventus nubes colligit

A peccatorum in cordibus penitentium, quæ charitatis igne liquefactæ, in suavissimum lachrymarum imbrem solvuntur, juxta illud Psalmistæ: Flabit Spiritus eius, & fluent aquæ. Unde idem Cyprianus: Quoties te video suspirantem, non dubito Spiritum sanctum inspirantem: quoties intueor stentem, sentio Spiritum sanctum ignoscantem. Item calidissimus ille divini amoris flatus, corda peccatorum obdurata liquefacit, & in aquam lachrymarum resolvit, ut Augustinus egregiè declarat in hæc Psalmistæ verba: Convertite Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro, ubi sic fatur: Quomodo frigus ligat aquam ne currat, ita & nos illigat frigore peccatorum gelavimus. Auster autem calidus ventus est: quando flat Auster, liquefit glacies, & implentur torrentes... Gelaveramus ergo in captivitate, constringebant nos peccata nostra: slavit Auster Spiritus sanctus, dimissa sunt nobis peccata, soluti sumus à frigore iniquitatis, tanquam glacies in sereno, sic solvuntur peccata nostra. Denique divinus ille amoris Auster, animam sanctam, quæ amantissimus cælestis Sponsi hortus est, suis inspirationibus perficit, & ex illa suavissimi nos omnium virtutum facit exhalare odores, ac stillare aromatum charismata. Hoc apprime noverat Sponsa in Canticis, dum cælestem Sponsum, seu Spiritum sanctum alloquens dicebat: Veni Auster, perfice hortum meum, & fluent aromata illius.

B C Ultima ratio, cur Spiritus sanctus sub specie venti & spiritus vehementissimi, Apostolis in cœnaculo congregatis apparere voluerit, fuit ut castum & sanctum timorem illis incuteret, quo se ad ejus gratiam recipiendam diligentissimè præpararent. Nam timor [ait Zeno Veronensis] Spiritus sancti conceptaculum est, juxta illud Prophetæ: A timore tuo concepimus & parturivimus Spiritum. Timor fidus est diuine gratiæ comes & cultus. Timor (inquit Tertullianus) mundities animi, pietatis nitor, instrumentum poenitentiae, fundamentum salutis. Timor denique quasi quidam custos super innumerabiles gazas, in ultimo charismatum ponitur, ad conservandas incomparabiles gratias, ut bellè ait Petrus Cellensis. Unde sicut Spiritus sanctus nunquam est in anima iusti sine amore, ita nec sine timore: nam res solliciti plena timoris amor. Super quem (inquit divina Sapientia) requiescet Spiritus meus, nisi super humilem, & trementem sermones meos? Quid Maria Virgine timidus, quæ ad Angeli conspectum et vocem præ timore turbata est? Virginum enim (inquit Ambrosius) est trepidare, & ad omnes viri affatus vereri. Ecce Spiritus sanctus supervenit in illam. Quid timidus Apostolis, cum Spiritum sanctum receperunt: inclusi erant omnes in cœnaculo præ timore Judæorum, ut ait facer textus: at inter sacros timores Spiritu sancto repleti sunt. Denique seraphici illi Spiritus, qui incendium interpretantur, et qui divini amoris igne repleti sunt, sic ante thronum Dei volitant, ut a larum tremulo videantur suspendi volatu, nec tam volare quam trepidare; eò timidiore, quò sanctiores, et in charitate ferventiores.

Norant Astrologi, quod stellæ quæ altius à terra assurgunt, & sublimiorem in cælo locum sortitæ sunt, scintillantes, & quasi trepidantes apparent. Unde commune illud proloquium: Stellæ quæ sunt prope nos non scintillant, trepidant verò quæ ab oculis nostris longissimè recedunt. Idem observa inter Sanctos & reprobos discrimen. Reprobi qui terrenis adhærent, nec Deum timent, nec homines reverentur: Sancti

Lib. de panibus cap. 14

E

Tom. II.

Serm.
54. in
Cantica.

Ei quorum conversatio in cœlis est, in timore & tremore propriam operantur salutem, eò timidiore quò sanctiores. Time ergo (inquit Bernardus) cum arripserit gratia; time, cum abierit, time cum demum revertetur, & hoc est semper pavidum esse. Succedant vicissim sibi animo tres isti timores, secundum quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum placata redire sentietur.

§ V.

Cur Spiritus sanctus, sub figura linguæ igneæ, super Apostolorum capita descenderit?

150 Plures hujus apparitionis, seu figuræ, sancti Patres adducunt rationes.

Prima & præcipua est: Quia Spiritus sanctus venit, ut Christum clarificaret, & manifestaret hominibus; juxta illud Joan. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet: interpres autem verbi in mente latentis, est lingua, quæ per sermonem ac loquelam illud exterius prodit & manifestat: Ergo convenienter erat, ut Spiritus sanctus sub specie linguæ Apostolis appareret. Hanc rationem insinuat D. Antonius de Padua serm. 1. de Spiritu sancto: Linguas inquit, attulit, qui pro Verbo venit: cognat enim linguam cum verbo, ut ab invicem nequeant separari.

151 Secunda ratio est Augustini serm. 187. de tempore, ubi docet, quod quia per confusionem linguarum, quæ contigit in ædificatione turris Babel, dissipatus erat mundus, congruum erat illum in unitatem fidei & charitatis per Spiritum sanctum, sub forma linguæ igneæ apparentem, reduci. Earum (inquit) linguarum diversitate, Ecclesia conculcit unitatem; ut quod discordia dissipaverat, colligeret charitas; & humani generis, tanquam unius corporis membra dispersa, ad unum caput Christum compaginata, redigeret, & in sancti corporis unitatem dilectionis igne constaret. Unde Spiritus sanctus scientiam vocis habere dicitur, juxta illud Psalmistæ: Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Scientia vocis est musica, quæ diversitatem vocum & tonorum suavi concordia temperat. Scientiam istam Spiritus sanctus habere dicitur, quia diversas gentes & populos, unius Evangelicæ veritatis concentu & concordia mitigat, ac in unitatem fidei congregat. Venit ergo Spiritus sanctus tanquam doctissimus veritatis præceptor. Nam sicut in musica, & harmonico choro, in quo variæ resonant voces, & ad melodiam concinunt, quædam altè modulata sublimius personant; aliæ profundum musices gradum infimius tenent; aliæ mediarum servant tenorem; nec vocum diversitas harmoniam confundit, sed mirè servat, & eleganter concinnat, imò ex vocum varietate concors discordia modulatè conflatur: sic in Evangelicæ veritatis & doctrinæ concentu, (inquit Rupertus) licet variæ sint Doctorum & Prædicatorum linguæ, unius tamen debet esse sententiæ consensus: idèd licet sub variis & dispersis linguis Spiritus sanctus apparuerit, unicus tamen ignis supra singulos sedet.

152 Tertia ratio insinuat D. Gregorius hom. 30 in Evang. dicente: In linguis igneæ apparuit Spiritus, quia omnes quos repleverit, arduentes pariter & loquentes facit. Concionatoris enim, & viri Apostolici lingua, ignea esse debet, ut divini amoris flamas in cordibus hominum accendat. Unde ibidem addit Gregorius: Linguas igneas Doctores ha-

Abent, quia dum Deum amandum prædicant, corda audientium inflamment. Nam otiosus est sermo Doctoris, si præbere non valeat incendium amoris. Et Doctor mellissimus de sancto Andrea loquens sic ait: Ex abundantia cordis eo loquuntur est, & charitas quæ fovebat in corde, quasi scintillas quasdam ardentissimas, mittebat in voce.

Nec mirum quòd viri Apostolici ignitum debeant habere eloquium, & linguam divini amoris igne flagrantem: sunt enim divini verbi dispensatores ac ministri, Dei autem Verbum, eodem lucidum est, ac splendidum, sed dignitum & ardens, & divinum spirans ac inspirans ardorem: etenim Pater æternus Verbum producit, non qualecumque, sed Verbum spirans amorem ut supra ex D. Thoma vidimus.

Denique Spiritus sanctus venit ut hominem interiorè reformaret: & idèd ab Augustino, Patris Redemptoris appellatur; hominis autem reformatio debet à lingua incipere, quæ (teste D. Jacobo) est universitas iniquitatis. Omnia corporis nostri membra servant iniquitati, ut testatur Apostolus ad Rom. 7. attamen hoc membrum illi, alterum huic lingua omnibus. Est equippè armamentarium omnis generis sceleribus; impudicitiae, quia ipsa est quæ loquitur, proderitque amorem; furto, quia pauperem circumvenit; quidam suis verbis adulatoris palliando vitium vindictæ, furoris, superbiæ, &c. Hinc bellè Chrysostomus de lingua divitis Epulonis sic ait: Lingua plus ardet, quæ misericordia ut fieret jubere negligit; in lingua majus sentit incendium, quæ maledixit pauperi, misericordiam contr' adixit. Lingua in tormentum proximi est, quæ derogando pauperi, pauperi blasphemari dithorem.

Totus mundus positus est in maligno, sive (ut interpretatur Angelicus Doctor) in maligne, sed præ cæteris corporis humani membris, lingua malo igne inflammatur. Unde à D. Jacobo rota ignita & inflammata appellatur. Ut ergo præcipuum hoc corporis membrum & organum expiaretur, oportebat illud lacro Spiritus sancti igne purificari: & idèd convenientissimè in figura linguæ igneæ Spiritus sanctus apparuit.

DISPUTATIO XI.

DE CONSTITUTIVO DIVINARUM PERSONARUM.

Ad questionem 40. D. Thome.

Postquam D. Thomas personas divinitam in communi, quàm in particulari, absolute consideravit, illas denique comparat ad alia quæ connotant. Et primò ad essentialiam quam includunt, questione trigesima nona secundò ad relationes quibus constituentur, questione quadagesima: tertio ad actus notionales quos eliciunt, vel terminant, quæstione quadagesima prima: quarto ad invicem illarum confert, questione quadagesima secunda: & tandem comparat illas ad creaturas, ad quæ mittuntur, quæst. 43.

De his omnibus divinarum personarum comparationibus nos agemus in præsentia: quia quæ concernunt comparationem ipsarum ad esse-